

Beteckning: Rel D ht 2004:2

Institutionen för humaniora och samhällsvetenskap

World Trade Center
Ett arbete om hur myten påverkar oss

Catarina Fagerlund
Januari 2005

D-uppsats, 10 poäng
Religionsvetenskap

Religionsvetenskap D
Handledare: Åke Tilander

Sammanfattning

Det här arbetet fokuserar sig på den profana och religiösa människans omedvetna arketypiska arv vi fått genom myterna, och hur detta vidare påverkar oss i särskilda situationer. Som exempel har jag fördjupat mig på terroristattacken mot World Trade Center den 11 september 2001.

I min första del beskriver jag myterna och olika mytkriterier, hur de är uppbyggda och vad de innehåller. Gemensamt för de olika myterna visar sig vara kampen mellan kaos och ordning och/eller det onda och goda, där harmoni måste råda på det jordliga planet såväl som på det gudomliga. I denna del tar jag också upp tidens betydelse och hur både den profana och religiösa tiden är av cyklisk funktion där nyåret och återupprepning av högtider är av stor vikt för den psykologiska bearbetningen och personliga existensen.

I min andra del beskriver jag staden New York och dess betydelse för dem själva och omvärlden, som en stad med grandios arkitektur som själva talar om sig som en stad som symboliserar absolut frihet, välgång och framväxt. Jag beskriver också tvillingtornen i World Trade Center som ett axis mundi, ett mänskligt strävande åt det gudomliga, i världens navel, den absoluta mittpunkten. Samt hur förstörelsen av denna symbol kom att påverka människor och beslut så starkt. Här jämför jag även George W. Bush och Usama Bin Laden, där President Bush blev den goda representanten och Usama Bin Laden tillskrevs den onda. ”Kriget mot terrorismen” blev den formella betäckningen på det kommande efterspelet, alltså kriget som bekämpar de onda krafterna i världen.

Jag tar även upp i arbetet hur Ground Zero, platsen där tornen en gång stod, snabbt förvandlades till ett minnesmärke dit människor årligen vallfärdar för att återskapa den mytiska tiden. Den planerade återuppbyggnaden är idag igång och det nya tornet skall heta ”frihetstornet” och bli det högsta tornet i världen.

I diskussions- och analysdelen flätar jag samman myterna med attacken och jämför främst de forntida myterna ”Inannamyten” samt ”myten om Isis och Osiris”. Och jag kommer här åter in på vilken stor betydelse de gamla myterna har för människor än i dag och hur dessa påverkar vårt synsätt och vårt handlande på ett omedvetet plan. Jag ifrågasätter vidare kriget mot Afghanistan och Irak som föddes ur attacken, och om även detta får sin motivation från de

mytologiska berättelserna, där den harmoniska tillvaron i myten endast kan bildas genom den gudomliga kampen mellan gott och ont. Till arbetet medföljer även en bilagsdel över olika myter från förr fram till idag.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	5
1.1 Syfte och frågeställning	5
1.2 Metod.....	5
2. Myterna	6
2.1 Mytkriterier.....	8
2.2 Krig en mytisk handling i en mytisk tid	12
3 New York.....	16
3.1 Tvillingtornen i World Trade Center	20
3.2 Attacken den 11 september.....	22
3.3 Ground zero	27
3.4 Usama bin Laden	30
4. Analys och diskussion.....	31
5. Slutsatser	37
Litteraturförteckning	40
Bilagor.....	42

1. Inledning

Jarich Osten lär ha sagt att *myterna är historier som förklara hur världen har kommit att bli sådan den är*. Själv skulle jag vilja lägga till att *myterna är så starkt omedvetet rotade att de dagligen styr händelser, beslut och värderingar i vardagen och formar ständigt världen*.

Efter 5 år som religionsstuderande på högskolan i Gävle har jag upplevt att de världsliga religionerna formar människors tankesätt och förhållningssätt på ett plan man inte ens är medveten om. Det är även denna del som fått mitt intresse så starkt för ämnet. Den här uppsatsen är en ide jag jobbat mentalt med mycket länge, därför blev ämnet till uppsatsen ett självklart val. Det största problemet är dock att sätta ord på tankarna och ge arbetet ett rättvist innehåll.

Vad jag främst vill påvisa i detta arbete är hur vi människor ständig delar upp världen och samhället, och till och med det personliga livet, i de onda människor, gärningar och beteenden likväl som vi delar in i goda föreställningar. Idéerna kretsar vidare om att vi ständigt tillskriver oss själva och våra värderingar eller beslut till de *goda* företeelserna medan det är *andra* individer eller handlingar som står för de *onda*. På så sätt sker för oss en kamp att besegra och förgöra det onda så att vår egen värld kan finna harmoni. Hur vi hanterar detta vill jag vidare påstå äger sin grund i de arketytiska rötterna från myter, symboler och sagor.

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med uppsatsen är att påvisa de omedvetna likheterna mellan den profana och religiösa människan genom de arketytiska rötterna. Samt hur stor betydelse myten har för människorna genom hela livet och hur den påverkar oss omedvetet. **Frågeställningen** blir följaktligen: *Hur kan myten utgöra ett mönster för människor i hanterande av krissituationer?*

1.2 Metod

Jag har läst fler olika myter och valt att främst lyfta fram den fornsumeriska myten om Inanna samt den fornegyptiska myten om Isis och Osiris. Jag har också studerat annan litteratur om mytteorier och mytkriterier, mytfunktioner och arketyper. Sedan har jag läst Aftonbladet och Expressens artiklar från den 12 september 2001, samt artiklar ur New York Times den 13 september samma år. I tidningarna har jag studerat massmedias framställande av attacken, offren och gärningsmännen den 11 september 2001. Jag har även studerat de spontana reak-

tionerna och uttalanden från ledande makthavare och enskilda personer. Utifrån detta har jag sedan jämfört myterna, mytkriterierna, funktionerna och arketyperna med terrorattacken, dess symboliska betydelse och förlopp, för att finna hur myter kan ligga till grund för människans reageranden och handlande i krissituationer.

2. Myterna

Vår vetenskapligt orienterade kultur lär oss idag att rikta uppmärksamheten på den fysiska och materiella värld vi lever i. Det är ett betraktelsesätt som har avgörande betydande resultat. Det bortanför våra sinnen eller den fysiska världen är inte reell eftersom den varken kan mätas eller räknas. Lusten att besitta verkligheten har från början gett upphov till religionen, mytologin, psykologin och konsten. Lusten att finna ett kulturellt led till individuationsprocessen och uppnå ett högre medvetande. Idag riktar vi istället energin på att nå detta högre medvetande genom forskarresultat, arkitektur, materiell standard etc.¹ Men även om samhället idag syns gudlöst läggs ändå energi på framkallande av myter och ritualer hos den moderna människan, fast på nytt sätt t.ex. konst, new age eller på psykologisk analys.

En annan av orsakerna till att religionerna idag ter sig så ovidkommande kan bero på detta: att många människor i vår tid inte har någon känsla av att vi är omgivna av något osynligt. En av dess följder är emellertid att vi har avskaffat känslan för de ”andliga” och ”heliga” som för människor i mera traditionella samhällen genomsyrar livet på alla nivåer och som en gång var ett väsentligt inslag i människans upplevelse av värld.² Men fokusen kanske ändå finns kvar och istället tar sig nya former, där gränserna mellan det heliga och profana blir ännu suddigare eller difusa.

En annan intressant iakttagelse är människans syn på sig själv. Idag finns det mängder av självstärkande kurser och otaliga terapier som ska hjälpa människa att finna sig själv och därmed bli lycklig och hel. I en tidigare historia har inte denna del varit central då myter fungerat som ett liknande syfte att förstärka sin egen roll och ges ett tillhörande till det gudomliga

¹ Anthony Stevens 1997 sida 338

² Karen Armstrong 2000 sida 16

och kosmos. För individen vill alltid ha bekräftelse om att hon är utan like och att det moderna livet är helt olikt det liv som har upplevts av människor i det förflutna.³

Än om vi inte ser det längre själva ter sig ändå myterna vara bestående och även om samhället försvinner betraktas inte myterna som förgångna eller försvunna, utan tas i regel nya blomstrande former i andra delar av världen. Myten i sig är ju inte enbart en berättelse utan snarare ett oersättligt förråd av kunskap. Så länge vi använder oss av myterna och oändligt återger, transkriberar, kommenterar, tolkar, fördjupar och varierar upptäcker man att myterna alltså är fullt levande och kan tillfredsställa det bestående behovet. Den naturliga anledningen kan vara därför att de just är arketyper och mönster, gestalter med en trygg, allmängiltig och outtröttlig bana.

Carl Gustav Jung menar att vi i det omedvetna finner arketyper som påverkar egenskaper och personlighetsdrag som hon använder i sitt medvetna men att hon är omedveten själv om dessa. Men Jung menar också att man själv ändå äger tillgång till de omedvetna sidorna och ju mer man lär sig se dessa desto mer hel och allsidig blir man som människa. Freud var grundaren till begreppen om att dela in människans psyke i två delar, det medvetna och det omedvetna, men hans idéer var att det omedvetna handlar om sexuella förträngningar mer och att dessa bör kväsa för att människan ska kunna leva i ett välordnat samhälle. Jung har alltså en helt annan ide och delar dessutom in psyket i tre delar. Det medvetna, det personliga omedvetna och det kollektivt omedvetna. Till det personliga omedvetna räknar Jung de omedvetna önskningarna eller begären som framkommer till exempel i drömmarna. Det är dessa omedvetna drömmar som kan påverka psyket och personligheten på ett negativt sätt om man inte lär sig att lyssna till dem. Den tredje delen som är speciellt intressant i detta arbete är det kollektivt omedvetna. Jung menar då att vi bär på ett arv eller en urgrund som är gemensam för stora grupper människor. Denna urgrund kommer främst från myter, sagor, symboler och konst och det är vidare dessa han ger betäckningen arketyper. Arketyper i sin tur innehåller en okänd del som inte går att uttrycka direkt utan finns dolt i de djupaste skikten av det omedvetna. Dessutom fungerar den likt en magnet som alltid drar till sig de bilder drömmar och berättelser som passar den aktuella arketyper. På detta sätt anser alltså Jung att religion, myt, saga och fantasi, de aspekter som ligger utanför den rationella världen som centrala värden i

³Anthony Stevens 1997 sida 345

livet. Dessutom kan vi se hur myten kan hjälpa oss att komma i kontakt med livets och människans djupaste hemligheter mycket bättre än vad den sönderdelade logiken kan göra.⁴

Behovet av myter är alltså mer avgörande i frågan än varifrån de kommer eller verkat. Redan som barn finner vi suget efter myter, (om de så är grekiska, egyptiska eller judiska)⁵ som besvarar frågor om kärlek, offer, ont, gott, död och framtid, människosläktets mening och plats.⁶ Gemensamt är det omedvetna behovet och de arketytiska rötternas självskrivna plats. Den stora konsten har aldrig svikit sin uppgift att leda oss in i det arketytiska riket och genom fulländat mästerskap uppenbara det eviga i det förgängliga, det universella i det enskilda.⁷

Det är viktigt att nämna redan här i arbetets första del att man oftast i olika former av myt-tolkningar eller teorier skiljer mellan den profana och religiösa människan. Men man bör vara medveten om att den fullständigt areligiösa människan verkligen är sällsynt, även i de moderna samhällena. De flesta areligiösa människor har en form av religiositet hos sig även om de inte ens själva är medvetna om denna del.⁸ När t.ex. Jung talar om arketyper tillhör de alla människor i samhället, där sagorna och myterna är vitt spridda och kända och på samma gång blir den symboliska världen vitt spridd och vidskepelser eller tabun blir andra viktiga aspekter som påverkar likväl den religiösa som den areligiösa människan. Man kan också se till de profana riterna så som nyåret eller invigningen av ett hus där riterna ändå följer en för-världsligande och förnyande struktur. På samma sätt kan man se på bröllopet, ett barns födel-se eller andra högtider där man byter befattning eller håller befördran.⁹

2.1 Mytkriterier

När man talar om myter bör man självklart se att det finns olika former av myter. Man talar i regel om olika kriterier. Bland annat skiljer man mellan gudomliga myter och naturmyter. De gudomliga myterna handlar en del om himmelens hierarkier, såsom världens och människans skapelse samt gudarnas roller och äganderätt till jorden, människan och naturen. naturmyterna handlar istället om meteorologiska fenomen som solens gång, månens månadscykler, frukt-

⁴ Olav Hammer 2000 sida 47-61

⁵ Juan Rivano 1987 sida 30

⁶ Juan Rivano 1987 sida 29

⁷ Anthony Stevens 1997 sida 338

⁸ Mircea Eliade 1968 sida 140

⁹ Mircea Eliade 1968 sida 140

barhet, jakt och skörd. Dock bör man veta att kriterierna varierar sinsemellan och detta står som ett helhetligt exempel.¹⁰

Klart står åtminstone en uppfattning vilken struktur som kännetecknar en myt. Innehållet följden och funktionen är dess mest avgörande betydelse och kan kort förklaras på följande sätt: myten är till sitt ursprung en verbal berättelse som även kan ta sig andra uttrycksformer så som drama eller konst etc. Innehållet skiftar naturligtvis myten men talar även om avgörande och nyskapande händelser som sker vid tidens början. Myten är också en modell av världen så som den var vid begynnelsen, samt en modell för mänskligt handlande. Myten ges liv i och med riten där deltagarna återskapar den mytiska tidens händelser här och nu.

Likväl som myterna är indelade i olika kriterier möter vi flertalet andra indelningar.¹¹ Problematiken med mytteorierna är att man i så lång tid intresserat sig för mytens funktion, alltså den rit som medföljer berättelsen. Först på senare år har intresset för myten som textanalys blivit mer förekommande.¹² Redan när man jämför myt och historia finner man stora svårigheter i huruvida gränserna kan sättas. Fakta och myt går ofta hand i hand och påverkar varandra på olika sätt. Skillnaderna blir vaga och tvetydiga när de faktamässiga texterna saknar referenser eller exakta källor.¹³

Ett annat stort problem är att skilja mellan myt, saga och legend. Uppgiften kan i första stund verka banal men även här är gränserna och definitionerna diffusa. William Bascom gör sin tabell över de olika kategorierna.¹⁴

¹⁰ Juan Rivano 1987 sidan 101

¹¹ O Sundqvist och A. L. Svalastog. 1997 sida 77

¹² O. Sundqvist och A. L Svalastog 1997 sida 7-8

¹³ O. Sundqvist och A. L Svalastog 1997 sida 77-78

¹⁴ O. Sundqvist och A. L Svalastog 1997 sida 57

FORM	BELIEF	TIME	PLACE	ATTITUDE	PRINCIPAL CHARACTERS
MYTH	Fact	Remote past	Different world: other or earlier	Sacred	Non-human
LEGEND	Fact	Recent past	World of today	Secular or sacred	Human
FOLKTALE	Fiction	Any time	Any place	secular	Human or non-human

En form av myt som är intressant i denna uppsats den myt som kallas stridsmyt. Stridsmyten handlar om en hjältes strid mot ett vidunder eller om kvinno- eller barnaröv, förförelse, nedstigande till helvetet, återvinnandet av en anförvant eller nära person. Myterna i den här formen följer ofta mönstret.

- Svek
- Förförelse
- Sökande
- Räddning
- Världsomseglingar
- Nedstigande
- Uppstigande

En annan central iakttagelse gör Fotenrose när han vidare delar in stridsmyten i olika teman som kännetecknar fienden och kämpan. De första fem punkterna handlar om fiendens tema de resterande fem är kämpens tema:

- Fienden är av gudomligt ursprung.
- Fienden lever på platser som är direkt avsedda för vidunder. (grottor, träsk, sjöar, hav.)
- Fienden bär ett skräckinjagande utseende. (jätte, krokodil, lejon, örn eller/och med giftig rykande andedräkt)
- Fienden plundrar, slukar, kränker och/eller våldtar.
- Fienden konspirerar och vill styra världen.
- En kämpe står upp mot fienden, han är ung eller nästan ett barn.
- Kämpan besegrar fienden med sitt favoritvapen och med hjälp av sin mor eller hustru.
- Kämpan håller på att förlora striden och nästan dö.

- Fienden besegras slutligen av kämpen.¹⁵

Redan som barn invigs vi i detta tänkande och medvetande i form av berättande av t.ex. sagorna där krigsmyterna redan präglas av tematisk konstellation. Där återfinns exempelvis en hjälte, med svärd sittande på en häst. Svärdet håller han högt av tapperhet, och runt omkring honom ligger de döda fienderna. Tematiken delar sig inför barnet med den manikeiska retorikens felfria manöver: på ena sidan med all oskuld, lidande, renhet och ideal för att på andra sida beteckna orättvisa grymhet och vinnig. I realiteten styrs synderna och förbannelserna över till motståndarnas avdelning, medan det goda och sanna till delas landsfädernas gestalter.¹⁶

Myten är i fler fall byggd kring begreppet om den döende guden eller gudinnan, en kämpe på gränsen att gå under eller dö. Händelsen beskriver ett stadie där det är ovisst om livet skall återvända med en ny livscykel eller om det faller samman i ett kaos. Människligheten hamnar i ett andlöst ögonblick där utvecklingen verkar balansera på gränsen till barbareri eller ändligt slut. Gudens eller gudinnans överlist eller styrka för dock utvecklingen till dess bästa och i den icke gudomliga världen firas detta årligen genom fester eller ceremonier.¹⁷

En annan förkommande kriterier är den som kallas paradismyt. Vad som främst kännetecknar denna myt är en guldålder i skapelsen och begynnelse.¹⁸ En sådan uppställning skulle kunna fungera likt följande: *a) kaos b) guldålder c) nedstigning d) balans mellan kaos eller ordning e) seger/uppstigning.*

För att förklara detta närmare tänker jag nämna den myt som vi kanske främst känner igen. Skapelseberättelsen om Adam och Eva i första moseboken i gamla testamentet.

- a) Gud skapar världen och människan. Han omvandlar ett kaos till ordning.
- b) Adam och Eva lever lyckliga i paradiset Edens lustgård. Gud ger dem en regel att aldrig äta äpplet från kunskapens träd.

¹⁵ Juan Rivano 1987 sida 110

¹⁶ Juan Rivano 1987 sidan 118

¹⁷ Maria Bergom-Larsson 1989 sidan 21

¹⁸ Mircea Eliade 2002 sida 146

- c) Eva lockas av ormen att ta av den förbjudna frukten, och nå högre kunskap och närma sig det gudomliga.
- d) Gud straffar dem när de syndat. Världen förändras, närmar sig åter ett kaos.
- e) Gud ger dem då syndernas förlåtelse vilket åter för med sig den tidigare ordningen. (Se bilaga)

Samma mönster hittar vi även i berättelsen om Jesus i nya testamentet. Jesus föds i en tid av kaos. När han blir vuxen frälser han en hel skara till sin tro och inleder det som i uppställningen kallas en guldålder. Men lyckan blir inte heller här bestående utan han blir sviken av Judas tillfångatagen, pryglad och sedan korsfäst. Han dör på korset men återuppstiger igen på den tredje dagen. Liknande mönster finner vi i en rad olika myter men utan att gå in på dem närmare här vill jag bara åter peka på både myten om Isis och Osiris och myten kring Inanna.

2.2 Krig en mytisk handling i en mytisk tid

Kamp, strid eller krig har oftast en rituell orsak och funktion. Antingen en stimulerande mot-sättning mellan två hälfter i en klan eller kampen mellan två gudomliga representanter, t.ex. kampen mellan Osiris och Seth och alltid minner kampen om någon episod ur det gudomliga eller kosmiska.¹⁹

Varje gång en konflikt upprepar sig kan man också se upprepanet av arketytiska förebilder. Krigarlivets invigning består av en tapperhet vars mytiska förebild är dödandet av t.ex. vidundret, draken eller ett trehövdat monster. De rasande krigarna ges inte tillstånd av grym vrede utan helig vrede, även om effekten är densamma. Den onda handlingen blir inte längre ond utan god. Genom liknande upprepningar med arketytiska efterbildningar försätts människan till en mytisk tidsålder och närmar sig än mer gudomligheten.²⁰

När man talar om krigets mytiska förebild är det viktigt att markera att det inte enbart handlar om själva krigskeendet. Det handlar lika mycket om vad som sker efter kriget – följderna – samt möjliggörandet och upprätthållanden. Det vill säga att kunna bevara minnet av kriget i människans medvetande även långt efter dess slut. Detta görs genom årliga åminnelser, ritua-

¹⁹ Mircea Eliade 2002 sida 35.

²⁰ Mircea Eliade 2002 sida 41

ler eller på annat sätt inviga mytens kraft och inviga nyupptagningar från striden, så att den åter igen kan upprepas symboliskt i medvetande.²¹

Upprepande av tiden är till stor vikt hos människan vid en rad olika företeelse. Ett av de vanligaste exemplen är nyåret, där man går från den gamla tiden till det nya. Nyåret förekommer dessutom i alla olika kulturer på ett eller annat sätt. Till exempel i de flesta naturfolks kulturer där nyåret står för upphävandet av den tabu som gäller den nya skörden, så att den blir ätbar och ofarlig för samhället.²² Nyåret är en försäkran om att den gamla tiden är förgången och den nya tiden är här, denna uppfattning delar vi även i dag i det moderna samhället. Med andra ord har nyåret i den primitiva såsom den moderna likvärdig symbolik.

I grund och botten symboliserar nyåret den rena tiden alltså tiden vid skapelsens ögonblick – urtiden. varje nyår är en upprepning av kosmogonin där vi åter kan balansera mellan kaos och ordning, intet vara eller all vara. På detta sätt får tiden ett cykliskt mönster där den ständigt är i kapacitet att förnya sig.

För att förtydliga meningen i på ståendet vill jag visa på en tabell hur den moderna och primitiva människans synsätt och förhållande till tiden i världen och omvärlden kan beskrivas:

Fenomenologiska skillnader mellan primitivt och modernt tänkande.²³

	Primitivt tänkande	Modernt tänkande
Jag-själv-axel	Kort och kompakt	Lång och förtunnad
Relation till naturen	Central	Perifier
Tidsuppfattning	Subjektiv samhörighet <i>participation mystique</i>	Skilsmässa, objektivitet
Verklighet	Rytmsk och cirkulär	Progressiv och linjär
Moraliska värden	Andens värld	Materiens värld
Livet	Absoluta	Ändligt
Attityd till myt och ritual	Viktigt	Meningslöst

Författaren väljer att dela in typerna i primitivt respektive modernt tänkande. Begreppen kan vara något missvisande enligt min mening. Därför vill jag förtydliga de olika typerna, så att de ges en större rättvisa för avläsandet av tabellen. Det primitiva tänkande tillskrivs alltså na-

²¹ Juan Rivano 1987 sida 114

²² Mircea Eliade 2002 sida 55

turfolket, eller vårt folk, innan den naturrevolutionerande och industrialiserandet ägde rum. Det primitiva tänkandet rör alltså dem som ännu är beroende av naturen och inte av materialismen eller bekvämligheten i den form vi i västlandet är vana vid. Till de primitiva kan vi idag räkna naturfolken i Amerika, Afrika, Australien eller norra Ryssland till exempel. Till det moderna tänkandet hör de som lever i en mer industriellt och elektroniskt utvecklad miljö, där de nyare religionerna har störst inflytande såsom: Buddhism, Islam, judendom, kristendom etc. I den fortsatta diskussionen väljer jag att fortsätta tillskriva dessa som naturfolkets kultur samt västvärldens.

Enligt naturfolkets kultur finns som nämnts föreställningen om att den cykliska tiden ständigt förnyas sig "*ad infintum*". Västvärldens föreställning handlar istället om en begränsad tid mellan två tidlösa oändligheter. Men kan ändå betraktas som cyklisk!²⁴

För den religiösa människan den heliga tiden och den profana tiden två olika tider som ändå berörs av varandra. Som t.ex. när den kristna människan går in i kyrkan, det heliga rummet, förställs även tiden till den heliga tiden. Genom gudstjänstritualen blir även denna tid än mer reell där kyrkårets liturgiska tid betraktas som den heliga tiden.²⁵ Genom att återuppta myterna i form av rituell gestaltning, såsom nattvarden eller textläsningarna, kan vidare den mytiska urtiden på nytt bli nutid.²⁶ När gudstjänsten är över kan den religiösa människan åter urträda ur det heliga rummet till den profana marken och tiden.

Den religiösa människan känner alltså till två sorters tid – den profana och den heliga tiden, där den heliga tiden intar en cyklisk form. I den religiösa tiden återkommer de särskilda högtiderna vid samma tidpunkt varje år.²⁷ Hos den profana människan kan vi också finna återupprepade regler och mönster som försätter situationen till en tid som påminner om den heliga tiden hos den religiösa människan. Den profana människan uråldriga eller förutbestämda handlingar efter ett mytiskt mönster i de vardagliga och högtidliga traditionerna. Måltiden kan vara ett sådant exempel då maten förbereds i syfte om att föra en gemenskap vid förtärandet. När maten sedermera ställs på bordet samlas familjen för att slå sig ned på sin bestämda plats

²³ Anthony Stevens 1997 sida 343

²⁴ Mircea Eliade 2002 sida 112

²⁵ Mircea Eliade 1968 sida 47

²⁶ Mircea Eliade 1968 sida 46

²⁷ Mircea Eliade 1968 sida 72

till gemenskap. Nattningen kan vara ett annat exempel med bestämda rutiner i bestämd följd så som, tandborstning, nattkläder, sagoläsning och avskedet. Liknande vardagliga händelser liknar i mångt och mycket de religiösa ritualernas upplägg där samma regler och mönster återkommer för att göra den speciella tiden än mer speciell. I större sammanhang så som nyåret, påsken eller julen ses upprepningen ännu tydligare.²⁸ Nyåret, hos den religiösa människan, sammanfaller med den första skapelsedagen och när ett år löpt ut menar man att världen är förgången. Varje nyår upprepar man kosmogonin då man skapar eller återföder världen och tiden på nytt.²⁹ Under själva övergången sammanfaller *illud tempus*, världens begynnelse - urtiden och när människan rituellt deltar i världens undergång och återskapelsen blir hon samtida med *illud tempus*.³⁰

Som jag antytt i tidigare kapitel så har den döende guden/gudinnan eller kämpan en stor roll i myterna. Om man därefter konstaterar att uppslukandet i hjältesagorna och dödsmytologierna spelar en avgörande roll kan man även dra slutsatser att återvändandet till moderlivet eller den absoluta ändliga tiden *har* kosmologisk innebörd. Detta medför att hela världen i detta ögonblick återvänder till den kosmiska natten för att åter kunna nyskapas, alltså regenereras. Tidens verk måste då upphävas. Man återvänder till morgongryningens ögonblick, den som föregick skapelsen, för att inta den absoluta begynnelsen, den som ännu ej är besudlad eller fördärvad.³¹ Genom att fira det nya året, gör man sig av med det gamla, uppslukandet eller fördärvet för att ta sig vidare, eller snarare börja om i tidens begynnelse.

Detta cykliska tänkande återkommer i en rad olika företeelser och man kan jämföra den med symboliken av cirkeln som totalitet, helhet, ursprunglig fulländning. Cirkelns motsats är det raka, det ändliga. I den egyptiska mytologin symboliserar cirkeln den uppåtgående solen, Ra, och återuppståndelse.³²

I myten finner vi återupprepande av tiden där olika tidsåldrar alltid följer varandra. Först kommer en guldålder (*illud tempus*) därefter följer ödeläggelsen och sedan nyskapelsen.³³ I

²⁸ Mircea Eliade 2002 sida 13

²⁹ Mircea Eliade 1968 sida 72

³⁰ Mircea Eliade 1968 sida 54

³¹ Mircea Eliade 1968 sida 134

³² J. C Cooper 1993 sida. 26-27

³³ Mircea Eliade 2002 sida 112-115

nyskapelsen återupprepas en ny värld, befriad från åldrande, död, upplösning och förruttnelse, evigt levande och tillväxt.³⁴

Om vi åter ser till krigets symbolik finner vi även där en guldålder som går mot ödeläggelse, då kriget träder i kraft och fortlöper, samt nyskapelse vid krigets slut, där ett nytt land eller samhälle återuppbyggs på nya grunder. Det gamla är borta när freden ställt upp nya förutsättningar och den nya tiden förväntas bli bättre. Kriget symboliserar således upplösningen och återföreningen där man avskaffar oordning och upprättar ordningen ur kaos. Det goda i konflikt med det onda uppnår enhet först när de funnit balans och harmoni.³⁵ Därefter följer som nämnts åminnelse ritualerna som åter tar del i tiden före, under och efter krigsförloppet. Människan lämnar den profana tiden och intar åter den mytiska tiden.

3. New York

För att påbörja arbetet om hur myten kan få någon form av förankring till World Trade Center i New York tänker jag börja med beskrivningen av staden New York i sig, och människorna i och kring den. För att ge tolkningen rättvisa hänvisar jag påståendena kring Mircea Eliades mytforskning.

Enligt Eliade är rummet av mycket stor vikt för människan och likaså staden. Det tar tid att finna sin plats i livet, där man bosätter sig, eftersom denna plats kommer vara ens mitt, ens centrum. Bostaden och vidare staden skall efterlikna gudarnas verk och bli ens imago mundi, världens navel.³⁶

Centrum symboliserar totaliteten, helheten och den absoluta verkligheten. Centrumet är den mittpunkt kring vilken allt roterar och det är här de tre olika världarna möts genom en axis mundi, en pelare som förenar den gudomliga världen med vår. Pelaren, eller axis mundi återkommer jag till och förklarar närmare i nästa kapitel men är av avgörande betydelse att nämna när man talar om ett centrum. Centrum är också den plats som allt utgått från, kretsat kring

³⁴ Mircea Eliade 2002 sida 124

³⁵ J. C. Cooper 1993 sida 101

³⁶ Mircea Eliade 1968 sida. 23

och vidare återkommer till. Allt i cykliskt mönster: in och utandning, blodets kretslopp, årstiderna eller åren.³⁷

Att från början slå sig ned på ett område betyder att helga detta område. När man väl tar en plats i besittning för första gången handlar det om att förvandla denna plats i kaoset, vidundrets plats, till en helig plats, en livsavgörande uppgift där hela samhällets existens blir knuten. Med andra ord blir den plats man väljer att bosätta sig på ett existentiellt viktigt val då man inte bara skapar en stad utan skapar ett universum. Universumet i sin tur är alltid en avbild av det förebildliga universum som gudarna skapat och bebor. På så sätt blir staden en del i det gudomliga verkets helighet.³⁸ Därför blir även varje byggnad som skapas en modell av kosmogonin genom sina arketypiska symboler för människorna.³⁹ Genom detta kan människan alltid leva i en hel och ordnad värld, i ett kosmos.⁴⁰

Om vi ser till den iranska kosmologin (*av zurvanitiskt ursprung*) motsvarar varje jordiskt fenomen, vare sig om det är ett abstrakt eller ett konkret fenomen, ett himmelskt uttryck som är transcendent och osynligt. Varje föremål och varje begrepp uppträder därför under två aspekter: som *mênok* och som *gêtik*. Det vill säga att det finns en himmel, som är synlig, men det finns också en *mênok* himmel som är osynlig. På sett sätt har även år jord sin motsvarighet i en himmelsk jord. Dygden, året, samhället, bönen - ja allt som uppenbarar sig i *gêtâh*, är samtidigt *mênok*. Skapelsen är helt enkelt dubbel.⁴¹

New York i sig är av mycket speciell natur. New York har blivit för många en drömmarnas stad, en framtidens eller möjligheterna stad. Många filmer utspelas här och många som gör karriär inom flertalet yrken bosätter sig här. För oss i västerlandet har Amerika och New York glorifierats och även avbildats och efterliknats i kulturen och affärsvärlden. Många kan känna en tillhörighet till staden utan att själva någonsin satt sin fot där. Denna förskönade föreställning av staden ger den en särskild form av helighet. New York blir det heligaste av heliga. I risk för övertolkning kan detta mitt för oss i västerlandet ibland liknas med en gudarnas bostad, en övermänsklig fantasibild av en helt vanlig stad. Även om människan inte själv är

³⁷ J. C Cooper 1993 sida. 25

³⁸ Mircea Eliade 1968 sid. 23

³⁹ Mircea Eliade 1968 sida 31

⁴⁰ Mircea Eliade 1968 sida 30

⁴¹ Mircea Eliade 2002 sida 14-15

medveten om denna tankebanan menar Eliade att något av den religiösa världsbilen är ett tänk hos den profana människan som går i arv.⁴²

Wallace däremot menar att New York som stad bär på unika möjligheter och är av speciell kultur: New York! Den storslagna staden med de dramatiska skyskraporna, riktmärket för det bästa största, för lycksökarna, invandrarna, för alla som söker en passande plats. Men New York är ung och måste skapa sina egna myter. New York klarar det och gör det förträffligt – med absolut tro på sin grandiosa planläggning.

New York-borna är formade av föreställningar: de är övertygade om att staden ständigt erbjuder det nyaste, smartaste och coolaste. De talar enastående, säkert om att New York är störst och bäst: deras idéer och produkter skapar eller står modell för hela världen – och världen svarar med att övertyga även dem i att de har rätt. De tysta tvillingtornen sade allt. De fångade och reflekterade hela stadens optimism och energi.⁴³

På detta sätt skulle New York kunna bli den profana människans religiösa stad. Då inte religiös i bemärkelsen av att äga tron på gudar eller religiösa traditioner. Men om det är så att sökandet efter de heliga symbolerna är så starkt rotad att vi är totalt omedvetna om dem, vill jag belysa min tes om New Yorks och Amerikas helighetskraft. Den religiösa människan ser på världen och dess skapelse likt följande:

”Rabbi ben Gurion sade att Jerusalems klippa kallas ‘jordens hörnsten’, dvs. jordens navle, emedan hela jorden utvecklats därifrån. Och då människornas skapelse är en återupprepning av kosmogonin, måste den första människan ha skapats i ‘jordens navle’ (mesopotamisk tradition), i världens centrum (Iran), i paradiset, som låg vid ‘jordens navle’ eller i Jerusalem (judisk kristen tradition). Det förefaller fullständigt konsekvent, om man besinnar att det endast är i centrum som planen kan genombrytas och rummet därmed bli heligt och alltså *verkligt*. Skapelse betyder utflöde av verklighet, alltså ett inbrytande av det heliga i världen.”⁴⁴

⁴² Mircea Eliade 1968 sida. 34

⁴³ Skinner och Wallace 2002 sida 16

⁴⁴ Mircea Eliade 1868 sida. 34

Om människan alltså av naturen behöver denna världs centrum, denna skapelses kärna, kanske den nya människan i den profana världen tror på skapelsen av karriär och materialism. Upptäckten av den nya världen på slutet av 1400 talet kom att lägga upp en helt ny kontinent full av möjligheter och vidareutveckling. Förr såg t.ex. den kristna människan på Jerusalem som den heliga staden, idag är vi medveten om att traditionen påstår att Jerusalem Är den heliga staden, men våra innerste drömmar och mål handlar istället om att besöka andra städer (New York) som i vårt areligiösa inre blir heligt. Runt omkring i dag höres många som drömmer om att en gång få resa till Amerika, och gör det som ett livsmål, mycket sällan hörs människor i västerlandet ha samma drömmar om att få uppleva Israel.

Detta synsätt är inte helt olikt våra förfäders drömmar och föreställningar på 1800 talet, då emigranter från Sverige och andra länder i Europa vallfärdade till det nyupptäckta Amerika, i tron om att detta var en möjligheternas värld, full av rikedomar, mat och evig lycka. Denna drömskildring av en annan värld, lurade hela svenska folket, och över en miljon människor reste i väg, i tron på att denna drömbild var sann. Så djupt rotat sitter så önskan om att nå den allra heligaste platsen, en plats närmast gudarnas verk, i världens mitt, världens navel.

Trots det informationssamhälle vi idag lever i är jag alltså beredd att påstå att vi människor fortfarande förskönar den nya världen och dess förmåga att ge oss fullkomlig lycka. Om vi utgår från att påståendet är sant, kan vi vidare se staden New York som en ännu tydligare mittpunkt. I västvärlden ser man tendenserna tydligt i och med hur allt amerikaniseras mer och mer.

I Sverige har vi haft en tendens att förkasta det amerikanska samhället. Vi menar att de är en supermakt med allt för stort inflytande på den övriga världen. Samtidigt som vi gör detta konstaterande låter vi den svenska kulturen amerikaniseras mer och mer. Vi tar in amerikanska slangord och begrepp. Restauranger amerikaniseras i stil och med namn och vi låter amerikanska företagskedjor trendsätta oss. Samtidigt låter vi oss präglas av alla amerikanska filmer och serier som visas. Vi ser oftare bilder som utspelar sig, på TVn, i New York än i Stockholm. På så sätt kan vi känna en djupare samhörighet med staden New York än många andra stora städer i världen, även om vi inte satt vår fot i New York någon gång. Vidare kommer frågan om denna händelse skulle ha påverkat oss på samma sätt om den inträffat i München, Rom, Madrid, Amsterdam eller Moskva?

I Aftonbladet citeras Pierre Schori den 12 september som är på plats i New York under attacken. ”- Det var precis som scenerna i Independence day, ett angrepp uppifrån.” Citatet tyder på att den allmänna uppfattningen om New York som stad är dess starka förknippning med filmutbudet som lanseras av Hollywood och betyder så stark marknad för oss i Sverige och västvärlden att nämnandet av olika filmtitlar ger oss den starkaste förknippningen och känslan till större sammanhang. Även expressen skriver påståenden i stil med Schoris uttalanden: ”man brukar säga att vara i New York är som att vara i en film. Många gathörn är bekanta. Man känner igen röken som kommer ur gatan. I går kväll åt jag på Toni’s restaurant vars fasad inleder restaurangscenerna i Seinfeld. Jag bor strax bredvid. Det har ju gjorts filmer om terrordåd, så jag går ner för Broadway och tänker: Det här är Independence Day, det här är inte riktigt, det här kan inte vara en ny skyline.”⁴⁵

3.1 Tvillingtornen i WTC

I min tolkning väljer jag att benämna dessa som *axis mundi*. Dessa torn har egenheten att dess grund borrar ned sig i underjorden, håller sig uppe på jorden och sträcker sig upp mot himmelen och så även fungerar som förmedlare mellan underjord, den mänskliga jorden och gudarnas himmelska boning. Förbindelsen med himlen kan uttryckas genom olika bilder, som alla hänsyftar på *axis mundi*. Pelaren (*universalis columna*), stegen (Jakobsstegen), berget, trädet, lianen osv.; runt omkring denna världsaxel utbreder sig världen, vår värld och följaktligen befinner sig axeln i mitten, i jordens navel; den är världens medelpunkt.⁴⁶ Världsaxeln håller både isär och förenar himmel och jord, den höjer också det heliga eller vördnaden ovanför det profana eller vardagliga. En bruten pelare symboliserar istället död och dödlighet.

Tornet symboliserar även det uppåtstigande, vaksamhet, den kvinnliga principen och jungfrulighet. I den kristna ikonografin är tornet en bild för jungfru Maria⁴⁷, i litanior tillskrivs hon som ”Davids torn”.⁴⁸ Tornet är även den heliga Barbaras symbol.⁴⁹ Elfenbenstornet är i hela den kristna ikonografin en bild för att kunna visa vägen till himlen.⁵⁰ Tornet i sig är en tvetydig symbol där den dels står för den kvinnliga skyddande och skylande aspekten samt har en

⁴⁵ Tobias nielsen Expressen 12 september 2001

⁴⁶ Mircea Eliade 1968 sida 25

⁴⁷ J. C Cooper 1993 sida 202

⁴⁸ Biederman 1994 sida 419

⁴⁹ J. C Cooper 1993 sida 202

⁵⁰ Biederman 1994 sida 419

fallisk innebörd.⁵¹ I bibeln kan man läsa om Babels torn, som byggdes mitt i staden av människorna för att komma närmare gudomligheten och göra sig själva kända. (se bilaga). I myten blev Babels torn därför en stark symbol för människostormande hybris. I den judiska traditionen skrivs om hur Gud försökte varna människorna för detta bygge genom att låta en man falla ned från tornet, men människorna var för upptagna med projektet att de knappt tog någon notis om dödsolyckan utan fortsatte bygga.⁵² Berättelsen i sig påvisar hur stark denna önskan att nå det gudomliga ter sig vara hos mänskligheten, och att man ständigt, än i dag, bygger allt högre torn att symbolisera städerna. På Discovery channel, har man i Sverige sänt ett program under hösten 2004 som enbart handlat om de högsta tornen i världen. Arkitekter, stadsbefolkning och regeringar har alla vittnat om den storslagna segern för staden och folket med bygget. Denna aspekt påvisar också hur fascinerad vi är av denna himmelska strävan, om än omedvetet.

Att tornen stod i par är också i stark symbolik med motsatsernas förening i sinnevärlden. Symboliken kan jämföras med den kvinnliga och manliga principen eller solen och månen, ljus och mörker, Osiris och Seth, Inanna och Ereshkigal etc.⁵³ (se bilaga) Två pelare symboliserar det gudomligas dubbla aspekter.⁵⁴ Tvillingpelare betecknar även de himmelska tvillingarna⁵⁵ t.ex. Isis och Neftys, Osiris och Set. De båda pelarna står även som ett stöd till himlen i bildandet av en himmelsk port, vägen in i templet eller kyrkan.⁵⁶ Porten står även för inträdet i ett nytt liv där förbindelsen mellan en värld och en annan, likväl förbinder de levande och de döda den representerar i sig den skylande aspekten av Den stora modern. Hos den kristna symbolvärlden låtes jungfru Maria stå som himmelens port, medan Osiris i den forna egyptiska kulturen, lät de två portarna till sitt hus vaktas av två gudinnor. Portarna där representerade ingången till världens tempel och ingen släpptes in som inte kunde nämna de båda gudinnorna vid namn. Genom porten passerade solen vid sin uppgång och nedgång och var vidare förbindelselänken mellan det lägre och det högre. Det var genom den porten som de döda måste passera för att nå fram till ett nytt liv.⁵⁷ Porten har också använts inom olika rit de passage

⁵¹ J. C Cooper 1993 sida 202

⁵² Biederman 1994 sida 419

⁵³ J. C Cooper 1993 sida 145

⁵⁴ J. C. Cooper 1993 sida 146

⁵⁵ J. C. Cooper 1993sida 147

⁵⁶ J. C. Cooper 1993 sida 146

⁵⁷ J. C. Cooper 1993 sida 152

ceremonier där man i riten måste gå igenom en symbolisk port för att komma vidare till nästa rum – nästa fas i livet.⁵⁸

Tornen i World Trade centers starkaste egenhet var just att de som de i världens högsta byggnad inte bara var av praktiska karaktär, med rum åt fler kontor, utan även som en stark symbol för den heliga stadens centrum. Bilder av staden New York symboliserades starkt, innan terror attacken, av de båda tornen. Terrorattackens förstörelse av de båda tornen blev en större katastrof för de mänskliga medvetandena än t.ex. förstörelsen av Pentagon samma dag. Att fienderna gav sig på just dessa karaktäristiska torn kan dels bero på en önskan av att förstöra en för New York stark symbol, vilket media och stadsmän konstruerat i teorien. En annan del kan vara att denna axis mundi inte bara fungerade som en stadssymbol utan även som ett hot mot arabvärlden som dess symbol av axis mundi.

I världen medelpunkt, dess mitt, dess navle krävs en tydlig öppning till det gudomliga. I New York eller i denna drömmarnas stad byggde man två torn. Dessa torn blev de högsta tornen i världen. Vilka fick funktionen av en port eller en stege upp mot det gudomliga. En människans strävan att komma allt närmare gudarnas boning och så även ge sig själv en större tillhörighet. På samma gång som tornen fungerar likt en öppning upp mot det gudomliga liknar de vidare en öppning nedåt, till de undre regionerna eller de dödas värld. Eliade kallar alltså denna konstruktion axis mundi där de tre kosmiska planen jorden, himmelen och underjorden sätts i förbindelse med varandra.⁵⁹

3.2 Attacken de 11 september

Klockan är 8.45 på tisdagsmorgonen den 11 september 2001.⁶⁰ Två kapade plan, fulla med passagerare och fulltankade med bränsle, flög med en kvarts mellanrum rakt in i World Trade Centers tvillingtorn. Ungefär en timme efter att det första planet kolliderat med ett av tornen rasade det till marken. Klockan 10.29 rasade även det andra tornet. Förödelsen var stor. Människor flydde i panik för att undkomma tryckvåg och nedfallande bråte.

⁵⁸ Biederman 1994 sida 327

⁵⁹ Mircea Eliade 1968 sida. 25

⁶⁰ Klockan 14.45 svensk tid

Så snart myndigheterna fastställt att tragedin åstadkommits av en organiserad terrorattack, beslutade man att evakuera Vita huset, UD och Pentagon. Innan Bush flögs iväg till hemlig destination hann han uttala:

”- Ni kan vara säkra på att USA kommer att jaga de fegisar som genomfört det här och straffa dem.”⁶¹ Det tidiga löftet var den första försäkran om att den amerikanska makten skulle utföra hämnd.

Att utföra hämnden blev för många det första korrekta beslutet. I fler uttalande valde man att benämna hämnden ”kriget mot terrorismen”, vilket blev den naturliga omskrivningen av kriget mot det onda. Terrorism vill ju ingen förlika sig med utom de verkligt onda. Av terroristerna själva förklarades nog aktionen som hämnden mot de tidigare terroristiska ingreppen från USA:s sida. Man bör alltså vara medveten om att de onda terroristerna enligt västvärlden inte själva såg sig som de onda utan de goda, så för dem blev kampen en lika mytisk kamp som västvärlden senare tog till sig. Denna del kommer jag vidare till senare i arbetet. I Expressen skrev man ut Generalsekreterare George Robertsons uttalande under samma tid: ”De barbariska gärningarna visar att Natos och världens krafter måste enas mot terrorismen. Mitt budskap till dem som har gjort det är enkelt: Ni ska inte komma undan.”⁶²

Mike Wallace beskriver också händelsen vid ett senare skede i en sammanställning om tornen i World Trade Center, före och efter attacken. Wallace är övertygad om att New York är en riktlinje för hela det moderna samhället och att dess betydelse och storhet, tillförde dem

⁶¹ Aftonbladet 12 september 2001

⁶² Expressen 12 september 2001

världslig avundsjuka som senare blev den huvudsakliga orsaken till World Trade Centers utplånande. De kapade planen som siktade in sig på New York och Washington, med sådan mördande precision, visste exakt vilka mål de inriktade sig på.

De attackerade inte Los Angeles eller Miami istället, varför?

Det är resonabelt att anta att valet av städer och byggnader berodde på dess stora symboliska värde och aktade ställning: högkvarteret för militärmakten och finansbyggnaden som gjort sig känd och betydande runt hela jorden.

Vi har förstått, efter den ström av support från hela världen, att miljoner människor älskar och beundrar USA och dess överlägsna stadscenter.

Men de finns även de som avskyr oss passionerat. Men inte på grund av vad en del säger, inte på grund av att vi är ett land som står för frihet och godhet, utan på grund av att den här nationen har vårdat en policy som andra anser sig blivit lidande av.⁶³

Klockan halv tre på natten, svensk tid, gjorde president George W Bush sina uttalanden i TV. Talet var inspelat från Ovala rummet där presidenten satt helt stilla och såg stint in i kameran.⁶⁴ I bakgrunden hängde den amerikanska flaggan och på bordet stod inramade fotografier av privat natur.

“Bush address to the nation.

Good evening.

Today our fellow citizen, our way of life, our very freedom, come under attack in a series of deliberate and deadly terrorist acts. The victims were in airplanes or in their offices: secretaries, businessmen and women, military and federal workers, moms and dads, friends and neighbours. Thousands of lives were suddenly ended by evil, despicable acts of terror. The pictures of airplanes flying into buildings, fires burning, huge structures collapsing have filled us with disbelief, terrible sadness and quiet, unyielding anger. These acts of mass murder were intended to frighten our nation into chaos and retreat. But they have failed. Our country is strong. A great people has been moved to defend a great nation.

⁶³ Skinner & Wallace 2002 sida 11

"Idag är vi alla Amerikaner" skriver expressen den 12 september. Vi, i bemärkelsen, vi västerlänningar, kristna, icke muslimer. Bush inleder sitt tal med en öppningsscen som handlar om hur den goda världen, samhället, staden eller tornen attackerats av den onda makten. Bush menar att New York är frihetens stad som skulle förvandlas till kaoset. På samma sätt som myten efter guldåldern ställs att balansera mellan ordning och kaos för att sedan kunna nyskapas. Men nyskapningen kräver att vi först går till mötes med den onda makten. Liksom Inannas nedstigning till Ereshkigal i underjorden, där hon fick utså de sju portarnas krav på att alltid klä av sig ett klädesplagg för att slutligen möta sin syster naken. Mötet leder till Inannas död men även till hennes uppståndelse och seger.(se bilaga) På samma sätt är det vår tur att söka upp de ansvariga

"Terrorist attacks can shake the foundations of our biggest buildings, but they cannot touch the foundation of America. These acts shattered steel, but they cannot dent the steel of American resolve. America was targeted for attack because we're the brightest beacon for freedom and opportunity in the world. And no one will keep that light from shining. Today our nation saw evil, the very worst of human nature. And we responded with the best of America, with the daring of our rescue workers, with the caring for strangers, and neighbours who came to give blood and help in anyway they could. Immediately following the first attack, I implemented our government's emergency response plans. Our military is powerful, and it's prepared. Our emergency teams are working in New York City and Washington DC to help with local rescue efforts. Our first priority is to get help to those who have been injured and to take every precaution to protect our citizen at home and around the world from further attacks. The functions of our government continue without interruption. Federal agencies in Washington which had to be evacuated today are reopening for essential personnel tonight and will be open for business tomorrow. Our financial institutions remain strong, and the American economy will be open for business as well."

⁶⁴ Aftonbladet 12 sept. 2001 Wolfgang Hansson

Styrkan, enligt talet, ligger fortfarande hos Amerika. De kristna i väst. Kämpen skall åter möta fienden och förgöra denne. Kämpen skall segra, ty godheten segrar alltid.

*"The search is under way for those who are behind these evil acts. I have directed the full resources of our intelligence and law enforcement communities to find those responsible and to bring them to justice. We will make no distinctions between the terrorists who committed these acts and those who harboured them. I appreciate so very much the members of congress who have joined in strongly condemning these attacks. And on behalf of the American people I thank the many world leaders who have called to offer their condolences and assistance. America and our friends and allies join with all those who want peace and security in the world. And we stand together to the war against terrorism. Tonight I ask for your prayers for all those who grieve, for the children whose worlds have been shattered, for all who sense of safety and security has been threatened. And I pray they will be comforted by a power greater than any of us, spoken thru the ages in Psalm 23: Even though I walk through the valley of the shadow of death, I fear no evil, for you are with me! This is a day when all Americans from every walk of life unite in our resolve for justice and peace. America has stood down enemies before and we will do so this time. None of us will ever forget this day, yet we go forward to defend freedom and all that is good and just in our world. Thank you. Good night and God bless America."*⁶⁵

Bush avslutar sitt tal genom att åter deklarerar att han, och de boende i och runt New York, genom sin tro på den rätta och goda guden kunna bemästra de onda gärningarna, människorna och guden (Allah). Vår gode Gud välsignar denna stad och detta folk denna natt på samma sätt som han tidigare gjort, t.ex. i skapelseberättelsen, syndafallet eller Jesu sista timmar på korset, när världen tror att den står inför förgängelse, står Gud kvar och påminner om att segern ändå står på hans sida. På samma gång vet vi att man hamnar i himmelen om man dräper de som tillhör helvetet.

⁶⁵ New York Times, 13 september 2001, *Bush remarks to the nation of the terrorist attack.*

Det är viktigt att se att terror attacken den 11 september, förutom att vara en världskatastrof, även blev till en kris för människorna. Terror attacken var en helt oförberedd och oförutsedd händelse som drabbade individen på ett sätt som hon eller han inte kunde påverka eller ens kontrollera. När en sådan kris inträffar, där en yttre händelse påverkar individen så starkt att den fysiska existensen, social förmågan, tryggheten eller andra viktiga livsmål blir hotande, kan man kalla krisen för traumatisk.⁶⁶ Detta är aspekter som är viktiga att ta i akt för att förstå varför människor reagerade som de gjorde, varför Bush gjorde sina uttalanden och varför tidningarna skrev som de skrev. Problemet med handlandet kvarstår dock.

En annan viktig aspekt kan vara hur den sekulariserade människan i västvärlden inte kan hantera den stora sorg som inträffar då ett stort antal människor omkommer på ett plötsligt och våldsamt sätt. Den naturliga reaktionen kan då vara att förvandla sorgen till vrede. Som exempel kan här nämnas, förutom World Trade Center attacken, Estoniakatastrofen, Tjernobylolyckan, Gisslandramat i Moskva, Mordet på Olof Palme, Anna Lind eller i Knutby samt fler olika sekter som genomfört kollektiva självmord. Listan kan göras oändlig på de olika situationer där man reagerar med ilska mot en eller fler parter. Jakten på den onda som stör den harmoniska tillvaron startar. Kaos råder där ordning är ämnad. Kaoset är boven, den onda och felande länken till misären, ordningen är vi.

3.3 Ground Zero

Som tidigare nämnts påtar sig den religiösa människan ett människovara, som har en övermänsklig, transcendent förebild. Hon upplever sig som en verklig människa när hon efterliknar gudarna, heroerna eller de förfäderna. Alltså kan man också påstå att den religiösa människan vill vara något annat än vad hon endast är i sin profana existens. Den religiösa människan är inte något givet; hon skapar sig själv i det hon närmar sig de gudomliga modellerna.⁶⁷

Ground Zero, kallas den plats där de båda tornen en gång stod. Denna plats stod länge öde och inga bebyggelser planerades där, ty den platsen var fortfarande helig. Idag har man påbörjat idéerna om ett återbyggande, men det återkommer jag till lite längre fall, här vill jag fortsätta teorierna kring varför denna plats lät stå tom så länge. Om vi står fast vid påståendet att tornen fungerade som ett slags axis mundi, förmedlare mellan himmel, jord och underjord,

⁶⁶ Göran Larsson 2003 sid 37

kan man även påstå att det var där som ärkedemonen angrep och förstörde stadens helighet och drev den in i kaos.

”’Vår värld’ är ett kosmos, därför hotar varje angrepp utifrån att förvandla den till ett ‘kaos’. ‘Vår Värld’ är en efterbildning av gudarnas förebildliga verk, kosmogonin. Därför blir de fiender, som angriper den, att likställa med gudarnas vedersakare och framför allt ärkedemonen, urdraken som i tidernas morgon besegrades av gudarna. Ett angrepp på ‘vår värld’ innebär en hämndakt av den mytiske draken, som reser sig mot gudarnas verk, kosmos, och vill på nytt störta det ned i intet. Fienderna tillhör kaosmakterna. Varje ödeläggelse av en stad är ett återfall i kaos. Varje seger över angriparen upprepar Guds förebildliga seger över draken (dvs. kaos).”⁶⁸

I det här fallet pekades snart Usama bin Laden ut som den, enligt Eliades beskrivning, mytiske draken. Fienderna som tillhör kaosmakterna, kom att förlikas med muslimerna och talibannerna eller hela Afghanistan. Det onda hade fått ett namn, det goda var under hela tiden självklart. Vi.

George Bush position inför folket tilldelades rollen av en Guds förmedlare. Hans ord var de goda, de sanna. Han var den som skulle kunna styra det goda att besegra draken och så även återuppbygga kosmogonin och dess helighet.

I den muslimska världen såg man på händelsen på helt motsatt sätt. De goda var absolut inte Amerika, utan för delar del var det just den supermakten som tidigare raserat deras städer och fört dem att möta kaosmakterna. För muslimerna i mellanöstern var attacken istället Guds förebildliga seger över draken (Amerika). (se bilaga) Denna del återkommer jag till längre fram i arbetet.

Ur denna aspekt håller min tes huruvida varje religiös människa lever för att återuppehålla sina egna myter och mytologiska berättelser, och på så sätt vidarehålla gudarnas skapelse och arbeta för en gudomligare, mer tillfredställd värld. Men på samma gång syns den profana

⁶⁷ Mircea Eliade 1968 sida 69

människans handlande vid traumatiska situationer efterlikna något av de religiösa förhållningarna.

En annan intressant iakttagelse är hur människor vallfärdade årssdagen av det inträffade till Ground Zero för att åminnas katastrofen och dess följder. Samma iakttagelse nämndes tidigare i arbetet om hur krig fortlever i minnet genom årliga manifestationer eller åminnelser. Eliade skriver om detta hur man efter gudens seger över draken varje år symboliskt upprepar dramat eftersom man varje år måste skapa världen på nytt. Likaså upprepas gudens seger över mörkrets, dödens och kaos makter var gång en stad besegrar sina angripare. Eliade talar även om åminnelsen i ett syfte att återuppleva en tid som varit helig. En sådan ceremoni utförs, förslagsvis, årligen gemensamt i grupp.⁶⁹

Liknande vallfärder och åminnelser har skett eller sker även vid andra tillfällen i samhället, då inte enbart med hänvisning till krig utan även vid andra traumatiska katastrofer såsom Estoniakatastrofen 1994 eller branden i Göteborg 1998 för att nämna några. Men även den kristna helgdagen alla helgons dag där vi årligen tänder ljus för våra anhöriga på kyrkogårdar eller andra begravningsplatser. En annan anledning till denna årliga åminnelse kan vara hur individen eller nationen lättare kan bearbeta krisen och komma tillbaka till det ”vanliga” livet igen.⁷⁰

Att de internationella kriser i dag har samma förödande effekt som de lokala kriserna beror antagligen på tidningar. Internet och teve-nyheter där färskta bilder och rapporter flyttar förödelse från andra delar av världen rakt hem till våra kök eller teve-soffor. Traumat efter terrorrattacken eller andra globala händelser stör individen och skapar disharmoni, där den psykologiska krisen ändå kan lösas genom att människorna finner tillbaka till sin tryggare värld eller skapar sig en ny trygg tillvaro.⁷¹ Tillsammans låter man även ritualen åter förvandla tiden till den tid då ceremonien för första gången skapades, i detta fall en katastrof som rasade en hel kontinent och skördade många offer. Återupplevande stärker dels minnet av de döda samt det gudomligas realitet och vår egen del att komma nära denna helighet⁷²

⁶⁸ Mircea Eliade 1968 sida 32-33

⁶⁹ Mircea Eliade 1968 sid. 33

⁷⁰ Göran Larsson 2003 sida 38

⁷¹ Göran Larsson 2003 sida 38-39

⁷² Mircea Eliade 1968 sida 55

Efter en tid av förslag och diskussion beslutade ändå en återuppbyggnad av World Trade center. Det nya tornet ges namnet frihetstornen, men åminnelseplats lämnas trots allt. Till sist är alla överens. ”*Frihetstornet*” ska ersätta de båda WTC-tornen i New York.

”- Vi bygger det för att visa världen att frihet alltid triumferar över terror, säger guvernör George Pataki, ytterst ansvarig för 'Ground Zeros' återuppbyggnad.” Skriver aftonbladet.⁷³

Det nya tornet planeras att bli det högsta tornet i världen med den 81 meter höga, ljusalstrande spiran i toppen. Byggnaden beräknas vara klar 2008. Totalt blir Freedom Tower 541,3 meter hög - 1 776 feet, till minne av året då USA blev självständigt från britterna. Platsen får alltså också en minnesplats där spiran ska symbolisera ljuset och hoppet i en värld som ofta är mörk.⁷⁴

3.4 Usama bin Laden

Redan den 12 september pekades Usama bin Laden ut som ansvarig för terrordåden. För de flesta var denne man relativt okänd men blev efter anklagelserna strax ökad i den västerländska världen. En stor bild har lagts ut i tidningen på en leende svartskäggig man med automatgevär i sin vänstra hand. Expressen skriver om denne man: ”*Från 'fladdermusgrottan' i de afghanska bergen styr han Ondskans imperium. Osama bin Laden, 43, miljardär och*

⁷³ Fredrik Virtanen, Aftonbladet Publicerad: 2003-12-20

⁷⁴ Fredrik Virtanen, Aftonbladet Publicerad: 2003-12-20. Uttalat av Libeskind

massmördare, fylld av hat mot USA och allt amerikanskt."⁷⁵ Tänker här åter tar fram den del i mitten av uppsatsen som handlat om fienden och kämpens del inom myten, för att lättare ge en förståelse till hur Usama bin Laden målas upp i tidningen och vidare i media och hur detta påverkar de arketytiska modellernas mänskliga förråd. Fienden symboliseras av de olika punkter varav de två första redan bekräftats: 1) Fienden lever på platser som är direkt avsedda för vidunder (grottor, träsk, sjöar och hav) 2) Fienden bär ett skräckinjagande utseende. Expressen fortsätter sin artikel: "*Osama bin Laden är besatt av hat. Han är fanatisk muslim, och anser att USA hindrar att islam sprids över världen. För bin Laden är blodig terror ett rättfärdigt medel i ett heligt krig mot 'Den store Satan', vilket är extreministernas namn på USA*" 3) Fienden plundrar, kränker, slukar och/eller våldtar. 4) Fienden konspirerar och vill styra världen. 5) Fienden är gudomlig.

Expressens framställande av den dittills ganska okända terroristen gav läsaren en hatisk bild av både Usama bin Laden själv, hans hemland och religion. Expressen menar också att bin Laden lär ha sagt om terrordådet i New York: "*vi gör ingen skillnad mellan dem som är klädda i uniform eller civila. De är alla fiender och alltså lovliga mål*" Uttalet syns groteskt. Endast en ond natur kan säga något sådant, ändå var det senare USA s tur att invadera både Afghanistan och Iraks civila individer i jakt på ett bestämt mål. Åter igen kan vi minnas bilden i sagan på hjälten till häst, med svärdet höjt och med fienden dräpt vid hovarna, där segern av grymhet ändå symboliserar det allra godaste.

4. Analys och diskussion

Mörkret symboliserar uttillståndets kaos och krafter. Det är samtidigt världens fosterstadium, för ur mörkret föds även ordningen och världen. All grodd, skapelse och alstring äger rum i mörkret och efter döden och förruttnelsen återvänder allt skapat till mörker. Det går att konstatera att trädet på ett eller annat sätt förekommer i de flesta religioner. Redan i forntidens religioner talas om Yggdrasil eller asken som trädet i skapelsen, med tre olika världar för människan och de övernaturliga väsendena. Detta livets träd eller livets källa växer utanför Valhall och hongeten Heidrun betar dess blad och ger mjöd åt krigarna att dricka.⁷⁶ Yaxche-

⁷⁵ Expressen 12 september 2001. Knut-Göran Källberg

⁷⁶ Alf Henriksson och Edward Lindahl 1981 sida 7-17

trädet hos Maya indianerna har en liknande betydelse då det växer i världens mitt och bär upp de olika skikten av himlen på så sätt att ett färgat träd av arten står som firmamentets hörnpe- lare i var och en av de fyra världsdelen.

För shamanerna förekommer livets träd med dess sju grenar, en björk, kan återges stiliserat som en påle med sju skåror, en bild av de sju planeterna och stadierna i uppstigandet genom himlarna. Grenarna är det stjärnbeströdda himlavalvet.

Hos samerna gestaltas detta ibland konkret av nåjden som klättrar upp i en björk över eldrö- ken för att nå gudarna och på så sätt kunna ta emot dess meddelanden eller råd eller bara för- stärka de shamanistiska krafterna och vidare förmågorna.⁷⁷ Både hos samerna och hos india- nerna beskrivs världen med ett världsträd på ett eller annat sätt som löper mellan de tre olika världarna. Underjord, Jord, Överjord.⁷⁸ I myten om Inanna står huluppu-trädet i fokus efter kaos och ordnings kamp. Trädet skapas under samma tid som världen skapas och lever i sin absoluta guldålder.⁷⁹

I New York kan vi se tvillingtornen i World Trade Center symbolisera resultatet av guldål- dern. I New York fortflöt guldåldern i form av materiell tillväxt och internationella framgång- ar. Den romantiska bilden visades utåt på film och andra former av publicering. Tornet blev den starka symbolen som reste sig högre än alla andra hustak. Den blev också ett speciellt kännetecken vid beskrivningar och bilder från staden New York. Tornen var dessutom bygg- da till eliten inom företag och business. Topparnas toppar samlade i stadens mittpunkt, dess navle. Den materiella gudomlighetens *axis mundi*. New York och Amerikas position växte. De, och stora delar av världen, gav dem speciell maktposition genom den romantiska filmati- seringen, samt den grandiosa stadsarkitekturens och affärsvärldens influerande och erkännan- de, som höjde dess status och mervärde på ett sätt som fick dem att framhållas som det defini- tiva, absoluta och korrekta. Därför blev deras inblandning i den världsliga politiken och kon- flikterna såsom Israel eller mellanöstern en självklar tilldelning för andra länder att ge dem. Men krigiska inblandningar ger alltid krigiska resultat. Usama bin Laden, som beskrivs som högst ansvarig för attacken, hämnades denna krigspositions åstadkommelser i sina hemtrakter.

⁷⁷ J. C. Cooper, 1993 s 146

⁷⁸ Thomas P. Larsson 2000 sida 28

⁷⁹ Maria Bergom-Larsson 1989 sida 15

De Amerikanska medparterna såg inte attacken så. De såg istället på attacken som en grym och oetisk handling utan bakgrund eller begriplig anledning. Attacken var, helt sant, både oetisk och grym men ägde definitivt bakgrund och anledning. På samma sätt sker i myten striden mellan hjältarnas goda bestånd och fiendens oöverstigliga grymhet. Men fienden äger även i myten anledningar till striden, om ändock ibland till synes dolda eller oåtkomliga, men i stort och mycket hänger begären ihop med rådande makt, rikedom och än mer gudomlig position. Den onda makten kan därför lätt tillskrivas Usama bin Laden i en betraktelse av terroråden, men likväl kan vi till skriva George W Bush dessa egenheter vid betraktelser av hans egna gärningar och beslut både före och efter attacken. Resonemanget kan kännas något diffust när man väljer att jämföra händelsen med myter, eftersom man i myten inte har dessa tvetydiga aspekter av den goda sidan och den onda makten. I Myten är den goda, godare än godast och den onde, ondare än ondast. I verkligheten är fortfarande skillnaderna lika stora, det handlar bara om vem som ser på det.

Ordet frihet återkommer på en rad olika ställen när staden New York beskrivs av presidenten, massamedia eller i litteraturen. Bush skriver till och med i sitt tal att det var just för att New York så starkt symboliserade friheten som de blev attackerad av fienderna den 11 september.⁸⁰ Idag väljer man dessutom att döpa det nya tornet till frihetstornet. Frågan kring varför detta ord har så stark betydelse hos det amerikanska folket väckte mitt intresse. Eftersom amerikanerna ändock är till stort ett starkt bibeltroende folk vill jag här hänvisa till några delar ur bibeln som känns viktiga för att reda ut idéerna. *"frihet är slaveriets och fångenskapens motsats. För människan finns dock ingen absolut frihet, eftersom hennes liv bestäms av kampen mellan Gud och Satan. den frihet, som består i att människan gör vad hon själv vill, är en illusion, eftersom hon då blir fången under sin egen själviskhet och därmed under guds- och människofientliga makter. Den som behärskas av sin själviskhet står under syndens och dödens herravälde. Från denna trældom måste människan köpas fri. Detta har Kristus gjort genom sin försoning, som kan göra människan verkligt fri. I Kristus är de kristna fria från syndens och dödens makt."*⁸¹ Att vara fri handlar bibeln till stor och mycket om, hur Gud friar slavar och hur Jesus friar människan från hennes synd. Genom dessa påståenden kunde man vidare invadera Afghanistan och talibanregimen genom att hävda att talibanerna, och främst de talibanska kvinnorna, önskade frihet från denna regim. I *Andra Korintherbrevet* står även

⁸⁰ New York Times, 13 september 2001, *Bush remarks to the nation of the terrorist attack.*

om hur Jesus befriade människorna från slöjan, (se bilaga) så därför blev den kristna befrielsen i Afghanistan hyllat som en god handling. Utan att gå in på huruvida detta är ett sant påstående vill jag bara ge ytterligare en bild av hur den bibliska myten, av de kristna människorna, ger rätt att döda oskyldiga i tron om att det var goda gärningar. På samma sätt vill jag också påstå att de muslimska martyrerna i tron om att förintä deras fiende, Amerika, göra sitt land och sitt folk en god gärning och komma närmare Allah.

Arbetet som gjort skiljer sig från många andra forskningar genom att låta skillnaden mellan de religiösa och areligiösa individerna vara irrelevanta eller åtminstone av mindre betydelse. Tidigare i arbetet har nämnts hur den ”icke-religiösa människan” i stort är icke förekommande. Påståendet bygger främst på att de arketytiska rötterna som vi bär med oss som ett arv, påverkar både vårt synsätt och tankesätt på ett omedvetet plan. En annan viktig aspekt som inte nämns i arbetet är bilden av den religiösa människan. Den största gruppen av de religiösa människorna är inte fullt bokstavstroga eller fanatiskt inbitna i den religiösa tron utan låter religionen fungera som en del i det vardagliga livet. Precis som de låter arbetet, familjen, hobbyn och den sociala kontakten bilda vardagens grundstenar låter man alltså den religiösa kontakten fungera på liknande sätt. Bland dessa människor är den sociala kontakten i den religiösa gruppen såsom sången, andakten, gruppstillhörigheten och evenemangen av störst betydelse för dess egen engagemang och alltså inte de religiösa budskapen.

På samma gång som många påstår att den icke religiösa människan är en ovanlig förekomst vill jag alltså också påstå att den totalt religiösa människan är, om än inte lika ovanlig, men ändå ovanlig förekomst. Gränsen mellan den religiösa och areligiösa människan blir således ännu otydligare vilket ger den forskningsanalytiska skiljelinjen än mindre betydelse.

För att förstärka även denna tes vill jag vidare knyta an till vad som händer i ett samhälle när kriser inträffar; krig, död, sorg, naturkatastrofer, olyckor etc. Vid sådana situationer söker sig allt fler till kyrkor och samfund, oavsett om man är mycket, mindre eller icke religiös. Ett exempel på detta är hur vi tänder ljus vid katastrofplatsen, lämnar mjukisdjur, blommor, brev, bilder och fotografier av offren. Hänvisar bland annat till branden på diskoteket i Göteborg, Estoniakatastrofen, mordet på Olof Palme osv. Under dessa krissituationer håller många kyr-

⁸¹ Böckernas Bok, Bibelkommissionens översättning 1999. Sidan 1723

kor extra öppet och arrangerar kris och stödgrupper för de sörjande. hela sorgearbetet bär den religiösa funktionen och strukturen, där individen för stunden tar till sig en religiös andaktskänsla och andlig atmosfär.

När attacken mot World Trade center skedde höll dessutom de flesta kyrkor i Sverige öppet för att kunna ta emot sörjande och chockade. Och utanför den amerikanska ambassaden samlades man för att tända ljus för de avlidna och drabbade.

Vi kan också finna en liknande religiositet hos många människor som inträffar på gamla dagar, när döden börjar närma sig, eller när man på annat sätt, t.ex. genom sjukdom eller olycka börjar nära sig den sista tiden eller finna att livet är ändligt som den religiösa influensen behövs för att underlätta den psykiska bearbetningen. Med andra ord finns religiositet latent hos de flesta i samhället och fungerar som ett hjälpmedel när den profana världen omkullkastar de grundstenar man står på. Om detta beror på det arketypiska arvet eller ett inbyggt andligt behov låter jag vara osagt.

För att åter knyta an till arbetets tolkning kring hur myten kan förknippas till det verkliga samhället, vill jag åter hänvisa till punktlistan som berör stridmyter. Jag vill här förtydliga påståendet genom att göra en egen tabell om hur vi i praktiken skulle kunna se på dess likheter. Tabellen är ett förslag, som naturligtvis kan göras på fler sätt. Jag har valt att jämföra Inannamyten, Isis och Osiris myten samt attacken mot World Trade Center, såsom den upplevdes i den kristna och muslimska världen.

	Isis och Osiris	Inanna	Utförarna av attacken 11 sept.	De drabbade av attacken 11 sept.
FÖRFÖRELSE	Isis och Osiris kärlek från fosterlivet och framåt, som det största och sannaste av kärlek.	Inannas möte med herdekungen. Den magiska kärleken och bröllopet.	Den unga religionens framväxt och erkännande.	USA:s bild som världens riktmärke. Omvärldens försök till "Look a like". Hollywoods filmatisering samt bilden av staten för frihet och demokrati.
SVEK	Osiris broder Seth lurar Osiris ned i kistan och	Herdekungen glömmer sin kärlek till Inanna av	Kriget mot Islam och främst från USA:s sida. Bl.a	Den oförutsedda attacken mot World Trade

	sänker den i Nilen	sin fascination för makt och rikedom.	i Israel där man efter 2a världskriget gav landet till judarna trots att muslimernas religiöst historiska platser också ligger i Israel och är minst lika viktig för dem som för judar och kristna.	Center den 11 september och det förödiska resultatet som lämnades efter attacken i New York.
SÖKANDE	Osiris vill frälsa världen genom sång och musik, han får djup förståelse för människorna och bygger upp världen genom att försöka finna dess balans och harmoni.	Inanna känner att hon inte kan fullborda sin gudomliga uppgift om hon saknar kunskap, hon förstår även att hon inte kan äga någon kunskap om underjorden när hon inte själv varit där.	Det goda enligt myten ska alltid segra över det onda. Det goda kräver ett namn, det onda en annan. Man behöver en ansvarig till världens ondhet.	Det goda enligt myten ska alltid segra över det onda. Det goda kräver ett namn, det onda en annan. Man behöver en ansvarig till världens ondhet
RÄDDNING	Återupplivningen och avlelsen.	Inanna beslutar sig för att påbörja den resan som skall ge henne mer kunskap.	Beslutat tas om hämnd.	Beslutet tas om hämnd.
VÄRLDS- OM-SEGLING	Isis söker i Nilen efter sin älskade och pusslar ihop delarna	Resan till underjorden och de sju portarna.	Attacken genomförs i sökande efter ansvarig.	Kriget påbörjas i Afghanistan och Irak i sökande efter ansvarig.
NEDSTIGNING	Den slutliga dödens inträffande.	Mötet med syster Ereshkigal som slutar med döden för Inanna	Förlusten av martyrerna och rädslan för efterspel.	Förlust av de amerikanska soldaterna och rädsla för efterspel.
UPPSTIGNING	Den gudomliga makten i den gudomliga världen.	Återupplivning och återuppstigning till himlen efter att ha funnit kunskapen.	Utplåning av det planerade målet. Det goda har segrat över de onda. Den goda religionen har fått ännu en bekräftelse som den starkaste och sannaste.	Utplåning av det planerade målet. Det goda har segrat över de onda. Den goda religionen har fått ännu en bekräftelse som den starkaste och sannaste.

5. Slutsatser

Arbetet har delvis fokuserat kring de traditionella myterna, dess olika delar och funktioner samt terror attacken mot World Trade Center den 11 september 2001. Tanken har varit att se den profana och religiösa människans omedvetna likheter i de arketypiska och inlärdade beteendemönstren och ställningstagandena. Arbetet har pekat på hur vi redan som barn, genom sagor och myter, bildat oss speciella uppfattningar om hur världen är formad och ser ut. Naturligt ses det vara att dela världen eller samhället i en ond och en god sida, där det alltså finns onda och goda människor eller principer. Lika naturligt ses det vara att själv tilldela sig den goda naturen eller sidan i förloppet och existensen. Kampen mellan det onda och goda i sagan lever så vidare genom hela livet. Den goda sidan symboliserar friheten och framgångarna i massmedia och litteraturens kännetecken över staden New York. Avundsjuka, förtryck och ondska tillskrivs utförarna av terrordåden. ”Idag är vi alla Amerikaner” skrev Expressen och underförstått menat: ”idag är vi alla västerländska, kristna, goda”. Valet blev enkelt vad vi ville tillhöra.

På samma sätt sker i myten kampen mellan det onda och goda, där vår goda gud utsätts för ondskan, men även kan resa sig igen och segra. Den onda guden eller kraften tillbeds istället av de onda människorna utan större notis om vilka dessa kan vara. På samma sätt pågår kampen mellan de olika religionerna, när de kristna säger sig vara en fredlig religion, menar jag att den är minst lika ”ofredlig” som någon annan, det är bara hur sitt eget tillhörande till religionen lätt färgar den verkliga sanningen.

Myten kring Inanna skildrar en vacker sumerisk skapelse berättelse där ordning och kaos måste finna balans innan världen kan bildas. Ordningen och kaoset är begrepp som återkommer i de flesta myter och det är genom balansen mellan dessa som vår värld kan förställas till harmoni. Kampen blir därför påtaglig i samhället hela tiden, där balansen ständigt rubbas av lokal, globala eller personliga ingrepp.

Hulupputrädet blir världen första skapelse och dit flyttar Inanna, lycklig och nöjd över den fantastiska tillvaron. Men trädet rubbas av onda krafter som dock lyckas besegras av en jordlig gestalt. Den jordliga gestalten ger vidare oss människor att se vår närhet till gudomligheten, där vår enskilda existens kan tillhöra ett mycket högre sammanhang än det jordliga livet.

Vi blir ett med kosmos. Även om vi själva personligen inte är en av de utvalda gestalterna, kan vi vara med och utse vem den uppgiften är given, och har på samma gång ändå en betydande funktion i det gudomliga. i New York representeras troligen presidenten denna mänskliga gudomlighet i mångas ögon, och tillskrivs därmed rätten att avgöra hur den onda kraften skall besegras.

Den verkliga historien är hur Amerika efter terrorattacken avskaffade talibanregimen i Afghanistan och sedan utlöste krig i Irak. I efterhand har många ifrågasatt handlingarna, men för stunden var kriget mot ”de onda” det enda sanna ”de goda” kunde likställa sig med. På samma sätt sker genom otaliga myter där den goda guden måste förintna den onda, såsom Osiris och Seth eller Inanna och Ereshkigal etc. Efter terrorattacken blev det de kristna mot muslimer.

Jämförelsen av myten med World Trade Center är ett i raden av många exempel på hur vi hanterar krissituationer och därmed också sagt att andra krissituationer med all sin rätt kan jämföras på ett liknande sätt. T.ex. Branden i Göteborg, mordet på Olof Palme, Gisslandramat på teatern i Moskva eller senaste exemplet på jordbävningsskatastrofen i sydost Asien. På samma gång skulle en liknande jämförelse likväl kunna göras till personliga krissituationer såsom dödsfall, separationer, olyckor eller sjukdomar.

Arbetets huvudtanke var just att öppna dörrarna till dessa funderingar. Att man påverkas ständigt av de arketytiska rötterna och myterna eller de influenser och tankesätt i omvärlden där man växer upp och präglas. Runt om i världen skiljer sig dessa normer och idéer från varandra. I Sverige har vi inte samma prägel som man har i Kina, Afrika, Frankrike eller Irak. Ändock bär de samma betydelser eller budskap, där människan alltid ser på sig själv och sin omvärld som den goda delen och händelser, personer och idéer utanför symboliserar det onda. En annan tanke var också att påvisa hur viktig religionen och myten är i samhället än idag, och hur viktigt det är att gemene man får upp ögonen för detta. Detta skulle ge oss mer förståelse för beslut och händelser i samhället likväl som förståelse av andra människor tillvägagångssätt och synsätt, samt en högre förståelse till andra kulturer och religioner. Kampen mellan religioner och folkgrupper har existerat från tidernas begynnelse, på samma sätt som de mytiska gudomligheterna strider mot varandra i berättelserna. Av denna anledning vill jag påstå att de forntida myterna är minst lika påtaglig och aktuell i dag som de var för tusentals år sedan. De arketytiska bilderna och den mytiska tiden förnyar sig alltså inte utan återuppre-

par sig. Den cykliska tiden och det cykliska tänkandet hos människan bidrar till detta fenomen. Likväl som det inlärda psykologiska tankesättet ständigt fokuserar sig kring kampen mellan gott och ont, där sorg ofta byts ut mot vrede.

Litteratur och källförteckning

- Armstrong Karen *"historien om Gud. Gud i judendomen, kristendomen och islam"* Bokförlaget Forum Stockholm 2000
- Bergom Larsson Maria *"Nedstigning, texter kring en myt"* Bokförlaget Åsak, Sahlin & Dahlström AB, Delsbo 1989
- Biedermann Hans *"Symbollexikonet"* Forum, Borås 1994
- Böckernas Bok, Bibelkommissionens översättning 1999
- Cooper J C *"Symboler en uppslagsbok"* När?Var?Hur?-serien, Forum, Helsingborg 1993
- Eliade Mircea *"Heligt och profant"* AB Verbum, Stockholm 1968
- Eliade Mircea *"Myten om den eviga återkomsten"* Dualis förlag AB, Ludvika 2002
- Hammer Olav *"på spaning efter helheten, New age en ny folketro"* Wahlström & Widstrand, Stockholm 2000
- Harris Geraldine *"Gudar och faraoner i den egyptiska mytologin"* Bokförlaget Legenda AB, Stockholm 1985
- Henriksson Alf *"Antikens historier"* Bonniers, Stockholm 1958
- Henriksson Alf och Lindahl Edward *"Asken Yggdrasil, en gammal gudomlig historia"* Bokförlaget Trevi, Ungern 1981
- Lange H. O. Fil. Dr överbibliotekarie *"Egyptiska myter och sagor"* Bokförlaget Natur och Kultur. 1925
- Larsson Göran *"Muslimer i Sverige ett år efter 11 september 200, diskriminering, mediebilder och alternativa informationskanaler1"* Swedish Science Press, Uppsala 2003
- Larsson Thomas P. *"Schamaner – essäer om religiösa mästare"* Bokförlaget nya Doxa, Falun 2000
- Linder Per *"Inskriptioner från Isis templet"*. Nya Doxa, Nora 1997
- Rivano Juan *"Myternas funktion i samhället"* Alhambra JR Furulund 1987
- Scinner & Wallace *"WTC"* IPC cop. Örebro 2002
- Stevens Anthony *"Privata myter"* Gedins förlag, Falun 1997
- Sundqvist Olof och Svalastog Anna Lydia *"Myter och mytteorier, religionshistoriska diskussioner och teoretiska ansatser."* Swedish Science Press, Uppsala 1997

Tidskrifter och Internetplatser

Aftonbladet 12 september

Expressen 12 september

New York Times 13 september

www.askero.se (åtkomsttid 2005-01-05)

Bilagor

1. Myten om Inanna

En av de tidigaste nedtecknade skapelseberättelserna. Härstammar från den sumeriska kulturen.

Huluppu-trädet

Himmel och jord, liv och död, skiljs åt i tidernas begynnelse. Enki visdomens och de djupa vattnens gud gör en seglats till underjorden mörka härskarinna Ereshigal för att försona himmelen och jorden. Ur den våldsamma kampen föds ett träd - Huluppu-trädet Trädet som slår rot vid Eufrats stränder. Floden och vinden lyckades dock rubba trädet och slita upp det med rötterna. Det är då Inanna, kärlekens gudinna, kliver in för att ta hand om och vårda trädet. Hon planterar om det i sin heliga trädgård i staden Uruk och av trädet får hon glänsande tron och säng.

Åren går men trädet lyckas inte blomma som Inanna önskar därför att det har rötterna i den mörka underjorden och kronan sträckt upp mot ljuset. Rotat i djupet växer det in i tiden. En orm bygger bo i trädets rot, Anzu-fågeln sitt bo i trädets krona och den mörka jungfrun Lilith sitt hem i trädstammen.⁸²

För att erövra tronen, makten, sängen och kvinnligheten igen måste Inanna driva ut den uråldriga modergudinnan ur sitt träd. Den jordiska hjälten Gilgamesh kommer då till hennes hjälp. Med sin bronsyxas lyckas han döda ormen och driva iväg fågeln och Lilith från trädet. När monstren jagats bort av civilisationens yxhugg kan Inanna åter få sin tron och säng av Huluppu-trädet.

Inanna och visdomens gud

Det är i detta avsnitt som Inanna blivit en mogen kvinna och ska sprida kunskapen om fruktbarhetens välsignelse på jorden. Hon beger sin till Enki Visdomens gud. Av honom vill hon ha jordens och himmelens heliga lagar. Myten berättar vidare om hur den listiga Inanna lyckas berusa Enki och lura av honom alla lagarna, lastar dem i himmelens båt och för ned dem

⁸² Maria Bergom-Larsson 1989 sid. 15

till jorden. Men när Enki nyktrat till skickar han alla sina demoner på Inanna. Men Inanna får hjälp av sin trogna tjänarinna och lyckas undkomma demonerna och fullborda båtfärden ned till jorden till det sumeriska folkets fröjd.

Inannas bröllop

Inanna möter herdekungen Dumuzi och passionerad kärlek uppstår. De dricker varandras mjölk och ger varandra av sin mogna frukt. I fruktbarhetens trädgård är det varandras bror och syster – barn och föräldrar. Efter bröllopet invigd Dumuzi i sitt kungliga ämbete. Gud och människa har vid den härtiden närmast sig varandra och kungen utgör förbindelselänken dem emellan. Dumuzi nöjer sig inte längre med kärlekens smek utan ber om mer frihet. Bröllopet får ett katastrofalt slut då Dumuzi faktiskt väljer makten före kärleken.

Inannas nedstigning

Krisen efter bröllopet får Inanna att söka sig inåt och ställa nya frågor om livets mening. Hon ser hur hon varit drottning över himmel och jord och därmed känner till det mesta kring de platserna men underjorden vet hon inget om, vilket begränsar hennes kunskap och utveckling. Hon påbörjar därför en resa till underjorden där hennes äldre syster Ereshkigal regerar. Vägen ned är lång och full av faror och hon måste passera dödsrikets sju portar och avkläda sig all jordisk och himmelsk makt. Inte förrän hon är alldeles naken får hon träffa Ereshkigal. Men denne drottning är forfarande vred v minnen på de fördrivna monstren ur Huppulu-trädet så hon kastar ett dödens öga på sin syster, förvandlar henne till ett ruttnande lik för att sedan hänga upp henne på en krok. Efter mordet inleder Ereshkigal ett sorg- arbete, Enki visdomens gud kommer då som hjälp. Han lyckas försona Ereshkigal med sitt öde och på så sätt kunna släppa Inanna fri. Med livets bröd och vatten väcker de Inanna till liv och efter tre dagar återuppstår hon. Levande men inte densamma återvänder hon till jorden. Men kravet från dödsriket är att hon får komma tillbaka till jorden igen om hon kan finna en ersättare för henne i underjorden. På vägen möter hon sin älskade tjänarinna och sina två sörjande söner, och förmår sig inte skicka någon av dessa. Men i staden Uruk möter hon sin man. Han har inte sörjt henne utan sitter på sin glänsande tron i ämbetsdräkt ty han är full av sin världsliga makt.

2. Myten om Isis och Osiris

Nut, dotter till Ra-Atum⁸³, födde fem barn. Först föddes Osiris⁸⁴, en röst påstås ha hörts samtidigt med födelsen att nu hade alla tings herre sett dagen.⁸⁵ Därefter kom Haroeris.⁸⁶ Den tredje att födas var Seth⁸⁷, och denne kom till genom kraftig smärta,⁸⁸ då han genombröt moderns vekaste plats och föddes på fel tid och plats genom att tränga sig ur genom sidan.⁸⁹ Därpå föddes två systrar, Isis och Nephtys. Isis och Osiris blev kära i varandra redan i moderlivet och ingick senare äktenskap. Nephtys och Seth gifte sig också med varandra trots att där aldrig fanns någon riktig kärlek.

Bröderna Osiris och Seth var mycket olik varandra. Osiris var vacker, ädel och generös medan Seth bar ett vilddjurs huvud, var girig och grym och aldrig kunde förlåta att Osiris var dem äldsta sonen och därmed även var vald att krönas till konung. Isis beskrivs som en modig och listig kvinna, visare än miljontals män, och hon blev Magins mästarinna. Nephtys beskrivs som den ömsinta och lojala.⁹⁰

När Osiris blev konung ska han ha vant egyptierna av med deras förra råa och fattiga levnads sätt. Han lärde dem vidare åkerbruk och gav dem lagar och lärde dem att dyrka gudarna. Över hela jorden drog han sedan för att lära människor milda seder, utan användande av vapen, eftersom Osiris istället ägde talets och sångens gåva, och även förmågan att använda trolldom.⁹¹ Under tiden som Osiris var bortrest smidde hans broder Seth onda planer för att själv kunna överta den kungliga tronen. Men Isis, som numer var drottning, anade att Seth hade något i görningen och lät därför bevaka honom varje stund lika misstänksamt som en mungo när den ger akt på en dödlig orm.⁹²

⁸³ Även kallad Amon-Ra, Amon-Re av egyptologerna (Alf Henriksson Antikens historia 1958 Bonniers)

⁸⁴ Gudar och faraoner i den egyptiska mytologin. Geraldine Harris 1985 Bokförlaget Legenda AB Stockholm

⁸⁵ Egyptiska myter och sagor Fil. Dr överbibliotekarie H. O. Lange 1925 Bokförlaget Natur och Kultur.

⁸⁶ Även kallad Apollo eller Horus, ibland följt av d.ä. (Egyptiska myter och sagor Fil. Dr överbibliotekarie H. O. Lange 1925 Bokförlaget Natur och Kultur.)

⁸⁷ Även kallad Typhon eller Tyfon av egyptologerna (Egyptiska myter och sagor Fil. Dr överbibliotekarie H. O. Lange 1925 Bokförlaget Natur och Kultur.)

⁸⁸ Gudar och faraoner i den egyptiska mytologin. Geraldine Harris 1985 Bokförlaget Legenda AB Stockholm.

⁸⁹ Egyptiska myter och sagor Fil. Dr överbibliotekarie H. O. Lange 1925 Bokförlaget Natur och Kultur.

⁹⁰ Gudar och faraoner i den egyptiska mytologin. Geraldine Harris 1985 Bokförlaget Legenda AB Stockholm.

⁹¹ Egyptiska myter och sagor Fil. Dr överbibliotekarie H. O. Lange 1925 Bokförlaget Natur och Kultur.

⁹² Gudar och faraoner i den egyptiska mytologin. Geraldine Harris 1985 Bokförlaget Legenda AB Stockholm

Efter att ha fått egyptierna upp till rimlig standard av personligt och socialt uppförande, for Osiris iväg för att göra det samma för andra länder. Han åtföljdes på sina resor av Thoth, Anubis och Wepwawet (Vargguden, från Lycopolis i Mellersta Egypten, associerades med krig och livet efter detta). I hans frånvaro styrdes hans kungarike framgångsrikt av Isis.

Efter Osiris återkomst inviterade Seth, vars svartsjuka växte mer och mer av broderns framgångar och popularitet, honom till en stor festmåltid. Under festen bars ett väldigt och vackert dekorerat kassaskrin till salen. Seth förklarade skämtsamt att kassaskrinet skulle bli den mans egendom som fick plats i skrinet. Osiris inviterades till att vara den förste att prova det. Under allmän munterhet klättrade han in och lade sig ner. Omedelbart slogs locket igen och spikades ordentligt fast. Festdeltagarna, som alla var med i sammansvärjningen, förseglade kassakistan med smält bly. I hemlighet, i mörkret, bars kassakistan till Nilen och släpptes i det strömmande vattnet. Kistan flöt ut i havet och kom tillslut i land vid Byblos i Phoenicia.

Den strandade vid rötterna av ett tamariskträd. Trädet, som om det kände närvaron av något gudomligt, spred sig magiskt runt kassaskrinet, beskyddande. Trädet växte så snabbt till väldig storlek, så att den stora kistan helt inneslöts i den magiska stammen. Den lokale kungen, Malcandre, hörde om det underbara stora trädet och lät hugga ner det för att användas som pelare i sitt palats. Pelaren spred en doft av söt parfym.

Nyheten om detta under nådde Isis, som förstod vad som inträffat och for iväg till Byblos i förklädnad. Där fick hon i uppdrag av drottningen, Astarte, att se efter det kungliga barnet. Isis ville ge odödlighet i gåva till barnet och började bränna bort dess dödlighet med magisk eld. Astarte såg flammorna, missuppfattade vad som inträffat och förstörde förtrollningen med sitt ängsliga ingripande. Isis bekände då sin sanna identitet och talade om för dem grunden till sitt besök. Kung Malcandre gav henne pelaren och gudinnan återfann kassakistan innehållande hennes döde make.

Efter att hon återvänt till Egypten, gömde hon sig i Butos träskmarker och lyckades återuppliva kroppen länge nog för att göra henne gravid. Seth däremot, som var ute och jagade i träskan, träffade på gömstället och hittade kroppen. Rasande styckade han kroppen i fjorton delar och skingrade dem över hela landet. Isis letade efter delarna och tålmodigt pusslade hon ihop sin make. En del, fallosen, saknades, för den hade konsumerats av en Nilkrabba. Med

assistans av andra gudar och gudinnor balsamerade Isis kroppen och Osiris återupplivades till evigt liv. Han drog sig tillbaka till Dödsriket.

3. Myten om Adam och Eva

Gud skapade himmel och jord och skilde mellan mörker och ljus, han skapade vatten och träd, växter och djur så att världen blev fullbordad. När Gud skapat världen klart skapade han Adam och Eva. De fick bo i Edens trädgård, nakna och utan blygsel inför varandra. Mitt i trädgården lät han livets träd stå med kunskap om allt gott och ont. Herren Gud sade till människorna att de fick äta av alla träd i Edens trädgård, men inte av livets träd, för då kommer ni att dö.

Men ormen var listigare än varenda djur i trädgården så han sa ”Ni kommer visst inte att dö. Men Gud vet att den dag ni äter av frukten kommer era ögon att öppnas, och ni blir som gudar med kunskap om gott och ont.” Eva tog så av frukten och åt och hon gav även av frukten till sin man. När de ätit av frukten hörde de hur Gud kom vandrande genom trädgården. Adam och Eva gömde sig bland träden. Gud frågade varför de gömde sig och kvinnan svarade att hon blev rädd för hon var naken. Gud frågade så ”Hur kan du veta att du är naken? Har du ätit av frukten jag förbjudit dig att äta.” Adam berättade då för Gud att Eva ätit av frukten och även bjudit honom att äta av den. Eva sade då ”Ormen lurade mig, och jag åt”. Gud straffade då först ormen och lät honom för evigt kräla på sin buk, äta jord, bli trampad i huvudet av människorna. Eva straffades genom att göra havandet och förlossningen till en möda och smärta och hennes man skall föralltid råda över henne. Adam straffades genom att han nu skulle få fram sin näring och sitt levebröd genom sitt anletes svett tills han åter vänder till jorden. ”ty av den är du tagen, jord är du och jord skall du åter bli.” Från den dagen visste människorna att Gud är stor och lät dyrka och tillbe honom, genom offer och tillit. Gud i sin tur lät människorna fortsätta sitt liv på jorden och gav Adam och Eva fler söner och döttrar.⁹³

⁹³ Bäckernas Bok, Bibelkommissionens översättning 1999. 1 Mosebok kapitel 1-4

4. Babels torn

Hela jorden hade samma språk och samma ord. När människorna flyttade österut fann de en dal i Shinar där de bosatte sig. ”Nu skall vi slå tegel och bränna det”, sade de till varandra. De använde tegel som byggsten, och som murbruk använde de beck. De sade: ”låt oss bygga en stad, med ett torn som når ända upp i himlen. Vårt namn blir känt, och vi slipper vara skingrade över hela jorden.”

Då steg Herren Gud ner för att se staden och tornet som människorna byggde. Herren sade: ”De är ett enda folk som har alla samma språk. Detta är bara början. Nu är ingenting omöjligt för dem, vad den föresätter sig. Låt oss stiga ner och skapa förvirring i deras språk, så att den ene inte förstår vad den andre säger.” Och Herren skingrade dem från denna plats ut över hela jorden, och de slutade att bygga på staden. Därför kallas den Babel, ty där skapade Herren språkförbistringen på jorden, och därifrån skingrade han människorna ut över hela jorden.⁹⁴

⁹⁴ Bäckernas Bok, Bibelkommissionens översättning 1999 1 Mosebok kapitel 11

5. Text om frihet, Korinthierbrevet

När jag nu har detta hopp kan jag uppträda med stor frimodighet och gör inte som Mose. Han dolde sitt ansikte med duk för att israeliterna inte skulle se hur det som var på väg att försvinna tog slut. Och deras förstånd blev förstockat, ty ännu i denna dag hänger den slöjan kvar när det gamla förbundets skrifter läses upp, och den lyfts inte bort eftersom det är genom Kristus den försvinner. Än idag ligger en slöja över deras hjärtan när man läser ur Moses lag. Men för den som vänder sig till Herren tas slöjan bort. Herren, det är Anden, och där Herrens ande är, där är frihet. Och alla vi som utan slöja för ansiktet skådar herrens härlighet förvandlas till en och samma avbild; vi förhärligas av denna härlighet som kommer från Herren, Anden.⁹⁵

⁹⁵ Bäckernas Bok, Bibelkommissionens översättning 1999 2 Korintierbrevet 3:12-18

6. Jenin är Palestinas eget Ground Zero, enverklig skildring

En ung pojke kommer in i den sönderbombad skola som fungerar som provisorisk uppsamlingsplats för alla som vill anmäla saknade släktingar eller som bara vill berätta sina historier. Vi är mitt i det som var Jenins flyktingläger, som sedan 1948 fungerar som ett provisoriskt bostadsområde för femtontusen palestinier som deporterades från Haifa och andra närliggande område när den israeliska staten uppstod.

Tålmodiga palestinska tjänstemän skriver långa rader av namn. Normalt skulle de sitta i den byggnad som till några dagar innan var Jenins stadshus, men stadshuset finns inte kvar. Alla officiella byggnader i Jenin har bombats sönder med Apachehelikoptrar. Det var Mohammed Toulhan.

Pojkens ansikte är täckt av en mask, han bär en brun påse i den ena handen, med den fria handen tar han av sig sina kirurgiska engångshandskar. Han vill anmäla att han i den lilla påsen har rester av en människa, han tror att det var Mohammed Toulhan, aktiv i Jihadrörelsen.

Fotograferna tar bilder på fyndet och försvinner sedan, påsen ligger kvar under bordet. Jag frågar Wallee, en av våra guider i lägret, om man inte kan skicka resterna någonstans för att bekräfta namn på de döda, för att identifiera kropparna. Han skakar på huvudet och säger, ”här känner vi alla varandra, vi vet vilka kläder våra vänner hade, vad de hade för keps eller för mössor, vilken t-shirt de var klädda den dagen, det är palestiniernas DNA, långtifrån sofistikerad men det enda som vi har råd med.”

Läkarna är rädda att de kommit försent

Vi sover i en lägenhet som är en blandning av kontor och lägenhet. Mitt resesällskap, konstnären Cecilia Parsberg, och jag har fått två smala sängar med splitternya lakan som fortfarande luktar medel. När vi vaknar och går ut i vardagsrummet vaknar andra som har delat det improviserade övernattningsstället med oss. På en soffa ligger en indisk obduktionsläkare, på en madrass på golvet en fysisk antropolog, ut ur badrummet kommer en irländsk rättsläkare. De är medlemmar i en organisation som heter Physicians for Peace, de har varit i Kosovo och Sebrenica och grävt ut lik, tagit prover, konstaterat ålder och kön på de utgrävda kropparna. Nu är de rädda att de har kommit försent till Jenin.

Jenins centrum ligger i ruiner. En grop stor som tre fotbollsplan fylld med bråte har ersatt det som var hus, skolor, byggnader. Från gropen kommer en sötaktig likstank. Ingen vet med säkerhet hur många döda det ligger under husets ruiner. Alla bulldozrar som fanns i stadshusets garage har förstörts av den israeliska armén, utom en, chauffören hade tagit hem till sig en. I dag är den enda som är kvar.

Palestinas Ground Zero

Jenin är Palestinas eget Ground Zero och kring gropen samlas hundratals människor, förlamade åskådare. Tibetanska fredsmunkar, svenska parlamentariker, amerikanska aktivister, franska läkare, italienska lärare och japanska filmare finns på plats. Några har klättrat upp för berget dagen innan när israelerna hade kvar belägringen av förläggningen, andra har tagit sig in i dag med hjälp av gamla taxibilar och gått flera kilometer i den obändliga terrängen. Klättrande uppför högarna tänker jag att så här måste det ha varit 1936 under det spanska inbördeskriget, när frivilliga kämpar gick längs Pyrinéerna för att slåss mot fascismen.

Civila offer

Doktor Walid har varit instängd på sjukhuset i Jenin tjugo dagar, nästan utan vatten och med väldigt lite mat. Elektriciteten försvann efter några dagar men israelerna lät Röda Korset ta in två generatorer annars hade de dödas kroppar inte kunnat bevaras. Eftersom soldaterna var kvar i lägret var de rädda själva, säger ett av de frivilliga sjukvårdsbiträdena. De flesta kroppar som nådde sjukhuset var civila offer, kvinnor och barn. Chefen på den palestinska Röda halvmånen sköts ihjäl redan under de första dagarna, en annan läkare dog som resultat av en explosion. Han höll på att transportera en syretank till sjukhuset och en krypskytt sköt på tanken som exploderade. ”Han skrek en hel timme”, berättade doktor Walid, ”men vi vågade inte gå ut och hjälpa honom, krypskyttarna siktade på oss”.

Minan bakom sjukhuset tar barnens liv

Nu tar sjukhuset hand om nya offer, i går skadades två unga pojkar av en mina när de lekte bakom sjukhusets. En av de dem dör medan vi är kvar i Jenin. Av femtontusen människor som fanns på plats hade femtusen kvinnor och barn tagit sig ut ur Jenin. De har levt i skolor och idrottsplatser. Nu tar de sig långsamt in i lägret, går hem till sina ruinerade hus, sitter bland ruiner av det som var vardagsrum. Vi klättrar upp för en trappa som öppnas mot ingenting, bara två väggar av huset är kvar. En äldre kvinna med mörka ögon och vit huvudduk iklädd den typiska arabiska dräkten i vacker ockrafärg tilltalar oss på arabiska och vill berätta

sin historia. Hennes hus förstördes, familjens kökskärl skändades, soldaterna drog ut garderobsdörrar som fortfarande var obetalda. Hon vill inte fotograferas. Hon säger att hon inte har kunnat tvätta sig på tjugo dagar. Hon låter sig bevekas, vi tittar själv på våra dammiga kläder, hon är absolut renare än vi själva.

Platsen med de vackra trädgårdarna

Vi bjuds på mat, delar med dem det lilla som är kvar, vi försöker bidra med något men alla tittar förölämpat på oss. Vi glömde saker i Jenin som pant för att vi vill kunna komma tillbaka, en klocka, pennor, berättelser, bilder. Vi reser men vi är kvar i Jenin, som på arabiska betyder platsen med de vackra trädgårdarna.⁹⁶

⁹⁶ Ana L. Valdès

7. Isistemplet

Isistemplet började uppföras redan 300 f.kr av ptolemèerna. Spår finns dock av hur de äldsta delarna härstammar redan från den inhemske faraon Nektanebos I:s tid vilken regerade ca 380-360 f.kr. tempelbyggnaden fortsatte sedan att utvidgas successivt under en mycket lång tid och av fler olika byggherrar och regerande, innan det fullbordats. Detta har medfört att tempelbyggnaden har en mycket komplicerade arkitektur. Man finner dock de centrala delarna följande: tempelplatsen, pylontornen, födelsehuset och själva Isistemplet med förhall. Tempelplatsen är den första delen man beträder när man kommer utifrån. Denna del utgjorde gränsen för hur långt den vanlige egyptiern någonsin fick tillträde; templets inre var förbehållet prästerna och farao. I norr, utifrån tempelplatsen reser sig de enorma pylontornen med portarna in till det inre av templet. Bakom tornen ligger sedan födelsehuset, en inre tempelgård och en rad mindre rum, där man förvarade de klädnader skrifter och kärl som tempelkulten krävde. Längst in ligger slutligen själva Isistemplet med förhall. Templet i sig är mytens urkulle på vilken den kosmiska skapelsen sägs ha ägt rum, som gudinnans egen kropp ur vilken allt föds och till vilken allt återvänder.⁹⁷

⁹⁷ Inskriptioner från Isis templet.

8. Snövit och de sju dvärgarna

Det var mitt i vintern och snöflingorna dalade från himmelen som dun. Drottningen satt och sydde vid ett fönster, som hade en ram av svart ebenholz. Medan hon sydde och tittade på snön, råkade hon sticka sig i fingret med nålen. Tre droppar blod föll ner i snön, och det röda såg så vackert ut i det vita att hon tänkte:

– *Om jag ändå finge ett barn så vitt som snö, så rött som blod och så svart som ebenholz!* En kort tid därefter, födde hon en dotter. Flickan var så vit som snö, så röd som blod och hade hår så svart som ebenholz, och därför fick hon namnet Snövit. Men när den lilla hade kommit till världen, dog drottningen.

Efter ett år tog kungen sig en ny gemål. Det var en skön kvinna men stolt och högmodig, och hon kunde inte tåla att någon överträffade henne i skönhet. Hon hade en förtrollad spegel. När hon gick fram och beskådade sig själv i den, sa hon: – *Spegel, spegel på väggen där, säg vem som skönast i landet är!* Och då svarade spegeln: – *Drottning, du skönast i landet är!* Det gjorde drottningen belåten, för hon visste att spegeln talade sanning.

Snövit växte emellertid upp och blev allt vänare. När hon var sju år gammal, var hon vän som den klara dagen och skönare än själva drottningen. En dag frågade denna sin spegel som vanligt: – *Spegel, spegel på väggen där, säg vem som skönast i landet är!!* Då svarade spegeln: – *Drottning, du är den skönaste här, men Snövit tusen gånger skönare är!*

Drottningen blev då förskräckt och blev både gul och grön av avundsjuka. Från den stunden vände sig hjärtat i hennes bröst var gång hon såg Snövit, så hatade hon flickan. Avunden och högmodet växte som ogräs i hennes hjärta, och hon fick ingen ro, varken natt eller dag. Slutligen kallade hon till sig enjägare och sa; – *För flickan ut i skogen, jag vill inte se henne för mina ögon mer! Du ska döda henne och ge mig lungorna och levern som et bevis på att du har gjort det!*

Jägaren lydde och förde bort Snövit. Men när han hade dragit sin kniv för att genomborra hennes oskyldiga hjärta, började hon gråta, och sa: – *Ack, kära jägare, skona mitt liv! Jag ska springa långt bort i den vilda skogen och aldrig komma hem igen.* Jägaren tyckte synd om den vackra flickan och han sa: – *Spring iväg, stackars barn!*

Han trodde att de vilda djuren snart skulle göra slut på henne, men ändå kändes det som om en sten fallit från hans hjärta, när han slapp döda henne. Och när ett ungt vildsvin kom springande, stack han ihjäl det. Han tog ut lungorna och levern och bar dem till drottningen som ett bevis.

Nu var den stackars flickan mol allena i den stora skogen, och i sin förtvivlan såg hon på trädens alla blad och visste inte vad hon skulle ta sig till. Så började hon spirnga och hon sprang över vassa stenar och genom törnesnår, och de vilda djuren sprang förbi henne, men de gjorde henne inget ont. Hon sprang så länge fötterna orkade bära henne, ända tills det började lida mot kvällen. Då fick hon se en liten stuga, och där gick hon in för att vila sig.

I stugan var allting litet men så rent och prydligt att det var en fröjd att se. Där stod ett litet bord med vit duk på, och sju små tallrikar. Vid varje tallrik låg en liten sked och en liten kniv, och där var sju små bägare. Vid väggen stod sju små sängar med snövita lakan i rad. Eftersom Snövit var så hungrig och törstig, åt hon lite grönsaker och bröd på varje tallrik och hon drack en droppe vin ur varje bägare, för hon ville inte ta alltihop från en enda. Trött som hon var, ville hon sen lägga sig och sova. Hon provade den ena sängen efter den andra, men ingen passade. Den ena var för lång och den andra för kort. Så kom hon slutligen till den sjunde, och den var lagom. Där blev hon liggande, anbefalldes sig i Guds hand och somnade.

När det hade blivit mörkt, kom husets herrar hem. Det var de sju dvärgarna som bröt kopparmalm i berget. De tände sina sju små ljus, och när det blev ljust i stugan, såg de att någon hade varit där. Nu var det tillstökad, men när de gick hemifrån, hade allt varit i god ordning.

Den förste Sa:

– *Vem har suttit på min stol? Den andre:*

– *Vem har ätit på min tallrik? Den tredje:*

– *Vem har tagit mitt bröd? Den fjärde:*

– *Vem har smakat på mina grönsaker? Den femte:*

– *Vem har använt min gaffel? Den sjätte:*

– *Vem har skurit med min kniv? Den sjunde:*

– *Vem har druckit ur min bägare?*

Så såg sig den förste omkring och märkte att det var en liten fördjupning i hans bädd, och han sa:

– *Vem har klivit i min säng?* Och de andra kom springande och ropade: – *I min har också någon legat!* Men när den sjunde tittade på sin säng, fick han se Snövit som låg där och sov. Han ropade på de andra, och de kom springande, ropade till i häpnad, hämtade sina sju ljus och lyste på henne.

– *Du store tid! Du store tid!* ropade de. *Vilket vackert barn!* I sin stora glädje för mådde de inte väcka henne utan lät henne lita kvar där och sova. Den sjunde dvärgen sov hos sina kamrater, en timme hos var och en, tills natten var förbi. När dagen grydde, vaknade Snövit, och när hon fick se de sju dvärgarna, blev hon förskräckt. Men de var så vänliga och de frågade:

– *Vad heter du?*

– *Jag heter Snövit*, svarade hon. – *Hur har du kommit hit tiol vårt hus? frågade de vidare.*

Då berättade Snövit hur hennes styvmor hade velat ta livet av henne, hur jägaren skonat henne och hur hon hade gått hela dagen tills hon slutligen träffade på stugan.

Dvärgarna sa: – *Vill du sköta hushållet åt oss, laga vår mat, bädda sängarna, sy och sticka, och vill du hålla allt rent och ordentligt, får du stanna hos oss, och ingenting ska fattas dig.*

– *Ja, svarade Snövit, hjärtans gärna!* Och så stannade hon hos dem.

Hon höll huset i god ordning. På morgonen gick dvärgarna till berget för att leta efter koppar och guld, på kvällen kom de tillbaka, och då skulle maten vara färdig. Hela dagen var flickan ensam. De snälla dvärgarna varnade henne och sa:

– *Akta dig för din styvmor, hon får nog snart veta att du är här. Släpp inte in någon!!*

Men drottningen, som trodde att Snövit var död, tänkte att nu var hon åter den skönaste i landet. Hon såg sig i spegeln och sa: – *Spegel, spegel på väggen där, säg vem som skönast i landet är!* Då svarade spegeln: – *Drottning, du är den skönaste här, men Snövit, som bor bortom bergen nu hos dvärgar sju, Snövit tusen gånger skönare är!*

Drottningen blev förfärad, för hon visste att spegeln inte ljög. Nu förstod hon att jägaren hade bedragit henne och att Snövit ännu var i livet. Då började hon grubbla över hur hon skulle kunna döda flickan. Så länge hon själv inte var den skönaste i landet, lämnade avundsjukan henne inte någon ro.

Till slut hade hon sin plan kvar. Hon svärtade sig i ansiktet och klädde ut sig till en gammal månglerska, så att hon blev alldeles oigenkännlig. I denna skepnad gick hon över de sju bergen till de sju dvärgarnas stuga, bultade på dörren och ropade: – *Vackra varor tiol salu!*

Snövit tittade ut genom fönstret och svarade:

– *Goddag, snälla frun, vad har ni att sälja?*

– *Goda varor, fina varor, snörlivsband i alla färger!* svarade gumman, och så tog hon fram ett band som var flätat av brokigt silke. – Den gamla hederliga gumman kan jag nog släppa in, tänkte Snövit; hon läste upp dörren och köpte sig ett vackert band.

– *Barn, sa den gamla, vad du ser ut! Kom så ska jag snöra dig ordentligt.*

Snövit anade inget ont utan ställde sig framför gumman och lät henne snöra livet med det nya bandet. Den gamla snörde fort och hårt. Snövit tappade andan och föll ner som död. Nu är du inte längre den vackraste i landet! sa den elaka kvinnan och skyndade bort. En liten stund därefter, när det började kvällas, kom de sju dvärgarna hem. Så förfärade de blev, när de fick syn på sin Snövit som låg på golvet utan att röra sig det minsta, som en död! De lyfte upp henne, och när de märkte att hon var alldeles för hårt snörd, skar de av bandet. Snövit började långsamt andas, och så småningom vaknade hon till medvetande igen. När dvärgarna fick höra vad som hade skett, sa de:

– *Den gamla månglerskan var ingen annan än den elaka drottningen. Akta dig, och släpp inte in en människa när inte vi är hos dig!*

Så fort den elaka drottningen hade kommit hem, gick hon till sin spegel och sa:

– *Spegel, spegel på väggen där, säg vem som skönast i landet är!*

Då svarade spegeln som förut:

– *Drottning, du är den skönaste här, men Snövit som bor bortom bergen nu hos dvärgar sju, Snövit tusen gånger skönare är!*

När hon hörde det, rusade allt blodet till hjärtat, så förskräckt blev hon, för nu visste hon att Snövit hade blivit levande igen.

– *Nu ska jag i alla fall tänka ut något som gör slut på dig!* Och med trollknep som hon förstod sig på bra, gjorde hon en förgiftad kam. Så förklädde hon sig till en annan gammal gumma, gick åter över de sju bergen, till de sju dvärgarnas stuga, knackade på och ropade; – *Goda varor till salu!*

Snövit tittade ut och sa: – *Jag får inte släppa in någon. Gå er väg!*

– *Titta får du väl ändå göra, svarade den gamla, tog fram den förgiftade kammen och höll upp den.* Flickan blev så förtjust i den att hon åter en gång lät lura sig och öppnade dörren.

När de hade kommit överens om priset, sa gumman:

– *Nu ska jag kamma dig ordentligt.*

Snövit anade inte oråd utan lät den gamla kamma henne. Men knappt hade gumman satt kammen i håret, förrän giftet verkade och den stackars flickan föll medvetslös till golvet.

– *Nu är det slut med dig, du under av skönhet!* sa den elaka kvinnan i ondskefull ton och gick sin väg. Men till all lycka var dt snart kväll, och dvärgarna kom hem. När de såg Snövit ligga som död på golvet, misstänkte de genast styvmodern; de letade och fann snart den förgiftade kammen. Och knappt hade de fått bort den, förrän Snövit kom till sans och berättade vad som hade hänt. Då förmanade de henne åter att vara på sin vakt och absolut inte öppna dörren för någon.

I slottet ställde sig drottningen framför spegeln och sa: – *Spegel, spegel på väggen där, säg vem som skönast i landet är!* Spegeln svarade som förut:

– *Drottning, du är den skönaste här, men Snövit som bor bortom bergen nu hos dvärgar sju, Snövit tusen gånger skönare är!*

När hon hörde spegeln tala så, darrade hon av raseri från topp till tå:

– *Snövit måste dö, skrek hon, om det så ska kasta mig mitt eget liv!* Sedan gick hon till sin allra hemligaste, ensammaste kammare dit aldrig någon annan kom, och gjorde i ordning ett giftigt äpple. Till det yttre såg det fint ut, vitt med röda sidor; var och en som såg det fick lust at äta upp det. Men den som bet en bit av det dog omedelbart.

När äpplet var färdigt, färgade hon sig i ansiktet och förklädde sig till bondmora, och så gick hon över de sju bergen till de sju dvärgarnas stuga. Hon knackade på, och Snövit stack ut huvudet genom fönstret och sa: – *Jag får inte släppa in någon människa, de sju dvärgarna har förbjudit det.*

– *Det kvittar mig lika, svarade bondmoran, mina äpplen blir jag nog av med ändå. Se här, jag ger dig ett till skänks!*

– *Nej, sa Snövit, jag får inte ta emot något.*

– *Är du rädd för att det är förgiftat? frågade gumman. Se, nu skär jag äpplet i två delar. den röda biten kan du äta, så tar jag den vita. Äpplet var så skickligt gjort, att bara den röda delen var förgiftad.*

Snövit tittade på det granna äpplet, och när hon såg at bondkvinnan åt med god aptit, kunde hon inte motstå frestelsen utan sträckte ut handen och tog den giftiga biten. Knappt hade hon

fått en tugga i munnen, förrän hon föll död ner. Då betraktade drottningen flickan med grymma blickar, skrattade högt och utbrast håfullt: – *Vit som snö, röd som blod och svart som ebenholz! Den här gången kan dvärgarna inte väcka dig till liv igen.*

Och där hemma på slottet frågade hon spegeln igen: – *Spegel, spegel på väggen där, säg vem som skönast i landet är!*

Och äntligen svarade spegeln: – *Drottning, du skönast i landet är!*

Då fick hennes avundsjuka hjärta ro, om nu ett avundsjukt hjärta kan få någon ro. När dvärgarna kom hem på kvällen, fann de Snövit liggande på golvet. Hon andades inte mer, ty hon var död. De lyfte upp henne, sökte för att se om de fann något giftigt, snörde upp livsstycket, kammade hennes hår och tvättade henne med vatten och vin. Men ingenting hjälpte – den kära flickan var och förblev död. Då la de henne på en bår och satte sig alla sju bredvid den och begrät henne, och grät i tre dagar.

Så ville de begrava henne, men hon såg alltjämt så frisk ut som en levande människa, och hennes kinder var vackert röda. De sa: – *Inte kan vi sänka ner flickan i den svarta mullen.* Och så gjorde de en kista av genomskinligt glas, för att man skulle kunna se Snövit från alla sidor, la henne i den och skrev med guldbokstäver på den vad hon hette och att hon var en kungadotter. Sedan bar de ut kistan på berget. En av dem stod alltid där och höll vakt. Också djuren kom och begrät Snövit, först en uggla, sedan en korp och till sist en duva. Längre, längre låg Snövit i kistan och förändrades inte utan såg ut som om hon sov. Alltjämt var hon vit som snö, röd som blod och svart som ebenholz.

Så hände det sig en dag att en kungason råkade gå vilse i skogen och kom till dvärgarnas stuga för att övernatta där. På berget fick han se kistan med den vackra Snövit och han läste utanskriften. Då sa han till dvärgarna: – *Låt mig få kistan, jag ger vad som helst för den!* Men dvärgarna svarade: – *Vi säljer den inte för allt guld i världen.* Då sa han: – *Skänk mig den då, för jag kan inte leva utan att få se Snövit! Jag ska akta och ära henne som min allra käraste.*

När han talade så, tyckte de snälla dvärgarna synd om honom och gav honom kistan. Prinsen lät sina tjänare bära bort den på axlarna, men så råkade de snubbla på en trädrot, och av skakningen lossnade den giftiga äppelbiten som satt i Snövits hals. Strax slog hon upp ögonen, lyfte på locket till kistan och satte sig upp, livs levande.

– *Ack, min Gud, var är jag? utropade hon. Full av glädje svarade kungasonen: – Du är hos mig! Så berättade han vad som hade hänt och tillade: – Jag har dig kärare än allt i världen. Följ med till min faders slott och bli min gemål!* Då blev Snövit glad och följde med honom, och deras bröllop firades med pomp och ståt.

Till festen var också Snövits elaka styvmor bjuden. Så fort hon hade klätt sig i sin finaste klänning, gick hon till spegeln och sa: – *Spegel, spegel på väggen där, säg vem som vackrast i landet är!*

Spegeln svarade: *Drottning, du är den skönaste här, Men den unga bruden långt skönare är.*

Då utstötte den elaka kvinnan en förbannelse, och hon blev så förtvivlad att hon inte visste till sig. Först ville hon inte alls gå på bröllopet, men hon fick ingen ro, hon måste iväg och se den unga drottningen, Och när hon trädde in i salen, kände hon igen Snövit, och hon blev stående orörlig av skräck och fasa.

Men man hade redan låtit hetta upp järnskor i en kolbrasa, och de togs nu med en tång och ställdes framför den ondskefulla kvinnan. Så måste hon stiga i de rödglödgade skorna och dansa tills hon föll död ner.⁹⁸

⁹⁸ www.askero.se

9. Vintergatan

Och nu är lampan släckt, och nu är natten tyst och klar,
och nu stå alla minnen upp från längst försvunna dar,
och milda sägner flyga kring som strimmor i det blå,
och underbart och vemodsfullt och varmt är hjärtat då.

De klara stjärnor skåda ned i vinternattens glans,
så saligt leende, som om ej död på jorden fanns.
Förstår du deras tysta språk? Jag vet en saga än,
jag har den lärt av stjärnorna, och vill du höra den?

Långt på en stjärna bodde han i aftonhimlens prakt.
Hon bodde i en annan sol och i en annan trakt.
Och Salami, så hette hon, och Sulamit var han,
och båda älskade så högt och älskade varann.

De bott på jorden båda förr och älskat redan då
men skildes åt av natt och död och sorg och synd också.
Sen växte vita vingar fort på dem i dödens ro;
de dömdes långt ifrån varann på skilda stjärnor bo.

men på varandra tänkte de i blåa höjdens hem,
omätlig låg en rymd av glans och solar mellan dem.
tallösa världar, underverk av skaparns visa hand,
sig bredde mellan Salami och Sulamit i brand.

Och då har Sulamit en kväll, av längtans makt förtärd,
begynt att bygga sig en bro av ljus från värld till värld.
Och då har Salami, som han, från randen av sin sol
begynt att bygga, också hon, en bro från pol till pol.

I tusen år så byggde de med omotståndlig tro,
och så blev Vintergatan byggd, en strålig stjärnebro,

som famnar himlens högsta valv och zodiakens ban
och binder samman strand vid strand av rymdens ocean.

Förfäran grep keruberna; till Gud steg deras flykt:

– O Herre, se vad Salami och Sulamit har byggt!

Men Gud allsmäktig log och klart ett sken sig vida spred:

– Vad kärlek i min värld har byggt, det river jag ej ned.

Och Salami och Sulamit, när bryggan färdig var,
de sprungo i varandras famn - och strax en stjärna klar,
den klaraste på himlens valv, rann upp i deras spår,
som efter tusen år av sorg i blom et hjärta slår.

Och allt som på den dunkla jord har älskat ömt och glatt
och skildes åt av synd och sorg och kval och död och natt,
har det blott makt att bygga sig från värld till värld en bro,
var viss, det skall sin kärlek nå, dess längtan skall få ro.⁹⁹

⁹⁹ www.askero.se

10. Låt inte det här sluta i en jakt på syndabockar

Mer än hundratusen människor har omkommit i döds vågen som svepte in över Sydostasien annandag jul. Det är ohyggliga siffror. Av dessa offer befaras över tusen vara svenskar. Det är minst lika ohyggliga siffror. För oss i Sverige, det behöver vi inte be om ursäkt för. Än så länge har vi svårt för att göra oss en föreställning om vad dessa siffror betyder i praktiken, om vi bara tänker på alla avsked som ska tas i veckor och månader framöver. I varje stad, i varje bygd, i varje trakt av vårt land finns just nu människor som fyllda av bävan går vissheten om en svår sorg till mötes – en vecka har snart gått sedan katastrofen inträffade och deras närstående har inte hörts av. Några, inte så få, står redan inför fullbordat faktum. Deras döda är identifierade.

Vi som av ödet eller Gud eller någon annan gåtfull makthar förskonats från att i denna tragedi mista vänner eller anhöriga kan känna ett stänk av skuld för att ha undkommit. Vi känner vanmakt och förtvivlad medkänsla med dem som nu lever i en smärta utan namn. Men vi ska inte hävda att vi förstår. Vissa upplevelser förstår man inte förrän man själv är där. Jo, något kan de flesta av oss ändå fatta. Alla som själva mist en älskad människa mitt i livet vet något om avgrunden som öppnar sig i tillvaron, om undantagstillståndet som breder ut sig över hela vardagen, om förlamningen och överkligheten: aldrig mer kommer världen att bli sig lik igen, aldrig mer kommer jag att lyfta ansiktet mot solen och le. Dessa känslor kan vi leva oss in i.

Däremot kan få av oss ha minsta aning om vad det innebär att tappa greppet om sitt barn i den forsande vågen eller att stå ensam kvar i bråten efter ett lyxhotell och hala familjen är skingrad – för gott.

Sanningen är den att inte ens de som upplevt det ännu kan förstå det. Men den dagen kommer och då är det lätt att de förtvivalade blir från sina sinnen. Jag tror inte man kan trösta dem som är ifrån sig. Men man kan finnas till hands som en livlina till det som måste gå vidare. I denna väldiga tragedi som nu sätter prägel på hela Sverige är varje förlust individuell, varje sorg personlig. Icke destomindre är detta en kollektiv sorg. Rätt hanterad kan just den omständigheten att förlust och trauma delas av så många underlätta återhämtningen lite grand både i den nu akuta nöden och på längre sikt.

Organiserad professionell hjälp kommer att finnas tillgänglig för var och en på ett sätt som sällan gäller när döden drabbar oss enskilt. Framför allt tror jag dock att det faktum att hela Sverige är ett land i sorg kan göra den personliga smärtan aningen mindre outhärdlig. När döden överraskande hemsöker vår närmaste krets känner vi oss i vanliga fall ofta provocerade av att vardagen runt omkring oss är absolut opåverkad. Hur kan allt se ut alldeles som vanligt när världen ju faktiskt har gått under?

För alla dem som nu lever i denna dödsskuggas dalar även världen runt omkring oss präglad av sorg och vantrö. Det är som om det omgivande samhället beter sig adekvat i förhållande till vad som har hänt en personligen. Det kan hjälpa litet. Fel hanterat kan den kollektiva sorgen förvandlas till ett kollektivt trauma. Det var vad som inträffade efter m/s Estonias förlisning.

Den kollektiva förlusten förvandlades till kollektiv vrede som på många håll blockerade sörjandet. Svenskarna är ett sekulariserat folk som ogärna böjer huvudet i ödmjukhet inför Gud eller de övermäktiga krafter människor inte kan göra något åt. Det kan vara en nackdel när svenskar i massturismens tidevarv råkar ut för undergångskrafter som är otänkbara i deras vardag. Att reagera med vrede inför det fruktansvärda som har hänt är naturligt, för att inte säga ett överlevnadsvillkor. Men småningom måste smärtan ersätta vreden och resignationen inför det oåterkalleliga skapa rum för den djupa sorgen. Även om den praktiska utredningen av hur olika instanser skötte sig då katastrofen i Sydostasien inträffade, hoppas jag att vreden och indignationen som idag riktas mot regering och myndigheter inte organiserar sig i bitterhet och oförsonlig jakt på syndabockar.¹⁰⁰

¹⁰⁰ Aftonbladet 2 januari 2005, Yrsa Stenius